

سادە جە عادى بىر خبىر: بالاش آذراوغلو ۹۰ ياشىندا حياتىنى دە يىشىدى.
ائەلە بئەلە. كىمسە نىن توكو دە تە رپە نمە دى. سە س سىز جە سىنە تورپاغا تاپشيريلىدى. مزارلىقدا اوچ جوت بىر تىك آدم وارايىدى.
عۇمرو بويو غربتدە ياشامىش بو مغرور چنار غربتدە دە حياتىنى دە يىشىدى.
فخرى خياوانىندا قويانسا دا، پريزدىنت و نئچە اونلو آدم حثييف سيىلە ئە رە ك بيان نامە يازسالار دا، سىكوتا معروض قالمىش، مدينە قوخولو، دانىلمىش بو شاعرىن ايكى ايل بوندان اول سورولە – سورولە قىرخ ايل ياشادىغى ائودە ن قوولماسى ھە لە خاطرە لە ردە ن سيلىنمە يىب.
نە يازىق كى يارىم قرينە لىك وطن حسرتىنى اورە يىندە داشىيان يئنىلمە ز بالاش اۋز تورپاغىندا جان وثرمە يە رخصت سىز اولدو. بىر ايل بوندان اول خستە خانادا شاعر دوستوم ھرىسلى يە كۆورە ك لىك لە «منى گۇتورون وطنە» دئىە ن شاعرىن اورە ك آغرىسى دۇزولمە زايدى.
دوزونە گە لسە ن آمما ائە بئە اولمالى دىر.
آقالارا آلچالمايان، عھدە لىك داشىيان صنعتكارلارىن اورتاق طالعى دىر اعتناسىزلىق لا قلمدە ن دوشمە ك.
آنچاق خلقىنە وفادار قالان بو شاعر، الوان چىچە كلى شعيرلە رى ايلە خلقىن اورە يىندە ياشاياچاق، رسىمى تربيون لاردا آدى چە كىلمە سە دە.

مختلف ژانرلاردا مھارت لە سادە و صمىمى شعيرلە ر يازان بالاش آذر اوغلو، مۇوضوع جھيتىندە ن دە دورلو شعيرلە ر يازىب دىر. او ھر شئى دە ن اول، اۋزو دئمىشكە ن، انقلاب شاعرى دىر.
وطن ائولادىنين سعادتى اونون ان باشدا دوران ايستە يى دىر و بو يولدا لازم اولاندا حياتين خيلى لذت لە رينە دە گۇز يومور.

عۇمرو بويو غربتدە ياشايان شاعر، بو حسرتى بوتون شعير دفترلە رىندە ھۇنكورە – ھۇنكورە آغلایارق، يثنى تعريف لە ر وثرىر چوخ لارىنين اورتاق دويغوسو اولان وطن حسرتىندە ن. بالاش آذر اوغلو ياشادىغى بو كۆورە ك لىبى بعضاً آرازىن اوستوندە ايكى وطنى بىرلە شدىرە ن بىر كۇرپو اولماق ديلە يى ايلە نمايش ائتدىرىر، بعضاً يوخولاردا وطنە دۇنمە ك آرزوسونون گىتر چە ك لە شمە سيىلە ترنم ائدىر.

ناصر داوران

انقلاب شاعرى

شاعر داش طاباقدا اكيلمىش بىئۇوشە لە رە خطاباً گە لين سىز اينانين، اينانين منە، اۋزوملە وطنە آپارىم سىزى دئىە رە ك، اونلارىن وطنىنە اشاره ائتسە دە اۋز وطنين دوشونور.
آنچاق تبرىزين حسرتى قارىشاندا مدينە نىن حسرتىنە شاعرىن كدرى حقيقتاً دە اوساندىرىجى دىر:

ايندى خبرين اولسون عزيزيم

آرتىق آچىلدى يولو

دومانلى تبرىزين

گە ل ياپىشىم ايندە ن

خيالن مين دفعة كئچدییيميز

خدآفريندە ن كئچە ك ايكيميز.

بيلىرسە ن گە لىشىندە ن نئجە سئوينە جە ك

يولونو گۇزله يە ن

آنا تبريز ...

شاعر خاطرە لە رينە مراجعت ائدە رە ك، وطن قوينوندا ياشادىغى خوشبىخت گون لە رين دفترىنى، كۆورە ك لىك لە واراقلايىر.
اونون نوستالژى سى ساريلىب وطن بويونا و ھر شعرىندە اۋزوندە ن بىر نشان قويور:

بىر زامان او شە ھە ردە

عۇمور سوردوك، گون گۇردوك

دوست لار ايلە بىر يثردە

بالاش آذر اوغلونون ۱۳۲۴دە گونئى آذربايجاندا قورولان مىلى حكومتىنە مناسبتى دە بوندان اول قىد ائەلە دىيىم ايكى قونو ايلە ايلگى لى دىر. مىلى حكومتين انقلابچى و امە ك پرورلىبى ايلە برابر، وطن نامىنە برپا ائىدىلمە سى، دئمە ك اولار اونون شىخصيتىنين ايكى سىجىە وى يۇنون نمايش ائتدىرىر:
وطن پرور انقلاب شاعرى اولماسىنى يعنى. كوتلە نىن چە تىن لىك دە ن قورتارماسى اوغروندا چالشماقدان يورولمايان شاعر، كوتلە نى، ياشادىغى، بويا – باشا چاتدىغى تورپاقدا دوشونور.
اونون قارا طالعى، كۆك آتدىغى يثرين طالعى دىر آنچاق.
ائەلە اونا گۇرە دە يورولماز بىر عىسكەر كىمى مىلى حكومتين قورولماسى يولوندا قلم و سلاح سىنگرىندە دۇيوش آپارىب، خلقىن ظفرىندە بايرام توتور.
آنچاق خوشبىخت گون لە ر تىز باشا چاتىر. بو تورپاق يالنىز بىر ايل آزادلىق و آبادلىق اوزو گۇرە بىلىر. بىر ايل سونرا شاهلىق اردوسونون وحشىجە باسقىنىنا معروض قالىب، قارلى ميدان لارىن گە نىچ لە رىن قانىلا چىچە ك لە نمە سىنە شاھد اولور. بىر ايل آزاد ياشاماغىن قيمتى نى مين لە رلە ايبيدىن قانى لا اۋدە مە يە محكوم اولور باشى بلالى بىزىم تورپاق. بو دۇزولمە ز جنایت لە رە نئجە دۇزە بيلە ر شاعر، شعرىنين گۇز ياش لارى آلتمىش بئش ايل سونرا دا اوخوجونون گۇز ياش لارىنا قاتىلاركە ن؟

او سحر

گونه شين آلتيندا قىزاران لكە لە ر

قار اوستونده قىرمىزى لالە لە رە بە نزە بىردى.

تبرىزى آزادلىغىن قانى بە زە بىردى ...

قان لا ابدىتە كۆچوردو

قانلا قازانىلمىش حریت

بالاش آذر اوغلونون مۇوضوع باخيمىندان شعرىنين رنگارنگ لىبى ايلە برابر اونون بدىعى تصويرلە ر و يثنى تركيب لە رى دە چوخ دور. بو گۇزە للىك لە رە عايد اولان منظرە لە رىن بىر باشى شاعرىن بوللورلاشمىش داخلى حس لە ر و طبيعتين بخش ائتدىبى اۋزە ل دۇوقونە باغلى اولسا دا، بىر باشى دا اونون سادە، صمىمى و عىن حالدا طبيعى آخارلىغى اولان دىلينە باغلى دىر. بعضاً شاعرىن شعرى عادى بىر دانىشيق كىمى آلىنبر، ائەلە بيل ھىچ شعير دئيبيل اوخودوغو شئى، دىلين گۇزە للىك لە رىنى داشىيان عادى بىر صحبت دىر بلکہ:
نە نە م ھر گون اوباشدان دورار، اولجە نامازىن قىلار، سونرا دۇنە ر بىر طاباق خمير يوغورار، تە ندىرى قالاردى.

بونولا برابر، شاعر، يثنى – يثنى اймаژلار ايشلە دىر شعرىندە. سانكى شاعرىن خيال مركبى طبيعتين سرحدلە رىن آشارق، طبيعتدە اولان شئى لە رە باشقا – باشقا اۋزە للىك لە ر وثرىر. بو باشقالىق شعيرلە ياشيد اولسا دا، دقتى چە كە ن يالنىز اونون يثنى لىبى، اۋزە ل لىبى، معاصرلىبى و عىن حالدا سۇزو گئدە ن مۇوضوع لارلا اويغونلוגودور. بالاشين شعرىندە ايسە بئەلە حال لار چوخدور. شاعر ال آتیب دالغانين باشىندان پاپاغىن گۇتورور و ھمىن دالغانى بىر آبرى يثردە دە نىزىن سىنە سىندە قابار كىمى گۇرور. يئنە پارادوكس يارادارق، لال دە نىزى تلاطمدە دوشونور. ايشيق سىز، اوجاق سىز اتاق لار سانكى يتىم اوشاق لاردىر اونون شعرىندە و يارپاقدا ياغىش لار اوخويور، اۋزو دە سىسقا ياغىش لار. بعضاً قىشىن اوغلان چاغىندا قوينونا بىر قوجاق كولە ك گىرە رە ك، اوزوندە ن شاختا اۋپور و فىكىرلە ر قىزارمىش دە مير كىمى ھر شئى ياندىرىر، بئىنىنى دە، الينى دە، نفسىنى دە، دىلىنى دە. پايىز گئجە سىنين ايسە مغلوب اردونون عىسكرى كىمى چىبخاريلاجاق و آتىلاجاق اولدوزلو پاگون لارى وار.

شاعر بعضاً مدرن لە شىر دە، مدرن شعرە ياخىنلاشىر دا:

سئوگىلىم الينى چە كدى

آغارمىش ساچ لارىما.

دئدى:

پايىزدىر، عزيزيم ...

داھا نە ائتمە ك اولار ...

خزانلى طبيعت ياشا دولموش شاعردىر، ياشلى شاعر ايسە خزانلى طبيعت. شاعر دىلينە گە تىرمە دە ن طبيعتدە كى پايىزى و دىيچە ك دە كى چىچە بين معروض قالدىغى سولغونلوغو اۋز آغارمىش ساچلارىندا گۇستە رىر. قوجالىغىن چارە سىزلىيىندە ن سۇز آچىر دانىشمادان بو حاقادا.

حسن ایلدیریم

آذربایجان دیلی، آنادیلیم

دیل اجتماعی بیر وارلیق‌دیر. انسانلار، دیل واسطه‌سی ایله بیر – بیرلرینی آنالاییر، باشا دوشور. بو باخیمدان دیل، اونسیت واسطه‌سی، تفکُور قالبیی، هم ده دونیانی درک ائتمه آلتی‌دیر. باشقا بیر سۆزله دئسک، انسانلار دیل واسطه‌سی ایله دوشونور، فیکیرلرینی تجسّم ائدیر و باشقالاری ایله اونسیت‌ده اولور. دئمک، دیل انسان حیاتی‌نین، انسان جمعیتی‌نین هم معناسی هم ده او وارلیغین انعکاسیدیر.

دیل، جمعیتین مالیدیر. جمعیت یوخدورسا، دیل ده یوخدور. انسان جمعیتی ایله دیل بیرگه یارانیب، بیرگه انکشاف ائدیب و بوگونگو وضعیته چاتیبیدیر. انسانلارین حیات طرزی، دنیا گۆروشلری یالنیز دیل واسطه‌سی ایله آیدین‌لاشا بیلر. دوز دئییرلر کی، دیل جامعه‌نین گوزگوسودور. دیل ائله بیر میثیل‌سیز اجتماعی حادثه‌دیر کی، انسان جمعیتی‌نین الهه اولونموش علمی–مدنی تجربه‌لرینی محافظه ائده‌رک، اونلاری پاشاتدیریر، انکشاف ائتدیریر. دیل واسطه‌سی ایله‌دیر کی، کئچمیش نسیل‌لرین بیلک و تجربه‌لرینی ایندیکی نسیل منیمسه‌ییب، اؤیره‌نیر و گله‌جک نسیل‌له چاتدیرا بیلیرلر. بئله‌لیکله اجدادلارلا تۆره‌مهلر آراسیندا معنوی کۆرپو یارانیر.

دیلین کمکی ایله انسانلار علم، تکنیک و باشقا مدنی ثروت‌لری الهه ائده بیلیرلر. دیلین وارلیغی ایله، مدنیت‌لر یارانیر. دیلین واسطه‌سی ایله مدنیت‌لر بوتون بشریتین مالینا چئوریلیر. یئر کوره‌سی‌نین ملیت‌لری، مدنیت‌لری، دیل واسطه‌سی ایله بیر – بیرلری ایله علاقه ساخلایا بیلرلر. علمی کشف‌لر، بدییی صنعت اثرلری، فلسفی، اخلاقی نظریه‌لر و…دیل واسطه‌سی ایله دونیادا یاییلیر. بئله حال‌لاردا زامان و مکان‌لا علاقه‌دار اولاراق دیلین یازیلی شکلیندن داها گئنیش استفاده اولونور. جمعیتین علمی– مدنی حیاتی‌نین انکشافیندا دیل قدهر باشلیجا رول اوینایان باشقا بیر اجتماعی وارلیق یوخدور.

هر بیر خالقین دیلی اونون، ملی اؤزونه مخصوص‌لوغونون تجسّمومودور. او خالقین بوتون مدنی کئچمیشینی محافظه ائدن ان مهم واسطه، دیل‌دیر. پروفسور آغاموسا آخوندون فیکیرینجه: «دیل بیر

چوخ اجتماعی حادثه لردن فرق‌لنیر. دیل هئچ بیر حالدا عموم بشری اولماییب، دیل ملی سجیه داشیییب. دیل بیر اونسییت واسطه‌سی، فیکیرین ایفاده واسطه‌سی کیمی مختلف خالق‌لارین، ملت‌لرین دیلی کیمی موجوددور. هر دیلین اؤزونون سجیه‌وی خصوصیت‌لری وار.»

یئر اوزونده، چوخ ملت‌لر، خالق‌لار، قوم‌لار یاشاییر. اونلارین اؤز یوردو، مدنیتی، عادت – عنعنه‌سی اولدوغو کیمی، اؤز دیل‌لری ده واردیر. هر خالقین دوغما دیلی اونون « آنادیلی » ساییلیر. آنا دیلی، او دیلدیر کی، انسانلار اونولا دیل آچیر، اونولا دانیشیر، اونولا یاشاییر، اونولا اؤلورلر. بیزیم ده آنادیلیمیز، آذربایجان دیلیدیر. آنامیزین بطنینده آنامیزین قانی ایله، دوغولاری ایله بیرگه دامارلاریمیزدا دولاشیب. اونون سئوگی و محبتی‌نین ایشیغیندا، بیزیم جانیمیزدا کؤک سالیب و دوغولارکن دوداق‌لاریمیزدا چیچک‌لنیب، لایالارلا، نازلاملارلا، بوی آتیب و عؤمروموز اوزونو بئینیمیزین، اوره‌بیمیزین، ایش‌لریمیزین، آرزو و ایستک‌لریمیزین ترجمانی اولوب. دئمک بئشیک باشیندان – قبیر داشیناجان دوغو و دوشونجه‌لریمیزین بوتون چالارلارینی قلبیمیزین ان درین قات‌لاریندا گیزلن احتراض‌لاریمیزی، هیجان و اضطراب‌لاریمیزی تجسّم و ایفاده ائدیر. آغی لارلا، اوخشاملار بیزی سون منزله تاپشیریر.

آکادئمیک میرزه ابراهیم اوو یازیر: « هر خالقین آنا دیلی، اونون ملی وارلیغینین، معنوی عالمی‌نین ایفاده‌سی‌دیر. بئله‌لیکله هر دیل بیر خالقین، ملتین وارلیغینی بیلدیرن، قورویان ان مهم عامل‌لردن بیریدیر.»

هر بیر خالقین، ملتین آنجاق بیر آنا دیلی واردیر. همین دیل، او خالقین و ملتین عمومی دیلی اولدوغو اوچون، او دیله عموم خالق دیلی دئییرلر. مثال اوچون بیزیم آنادیلیمیز، عموم خالق دیلیمیز آذربایجان دیلی‌دیر. بو دیل، آذربایجان خالقینین معنوی واری، و کیملییی‌دیر. عموم خالق دیلی ایکی مهم قولاً آیریلیر: دانیشیق دیلی و ادبی دیل. ادبی دیل عموم خالق دیلی‌نین ان یوکسک فورماسیدیر. داها دوغروسو ادبی معیارلارین، اوسلوب‌لارین واسطه‌سی ایله فیکیرین دقیق، آیدین، سراس‌ت و آنلاشیلان شکیلده ایفاده اولماسینا امکان یارادیر.

ادبی دیل، عموم خالق دیلینده، سئجه‌مه، عوض ائتمه، آلینما، ایتیرمه، معیارلاشما عملیات‌لاری نتیجه‌سینده اوسلوب‌لار سیستمینه دوشور. بو عملیات‌لار اجتماعی– مدنی دییشیک‌لرله سیخ باغلیدیر. آنجاق هر بیر اوسلوب، دیلین ملی خصوصیت‌لری اساسیندا قورولور، تکمیل‌لشیر. آذربایجان دیلی انکشاف ائتمیش دیل‌لر سیراسیندادیر. اونون دا یوکسک کنیفیته مالیک اولان ادبی دیلی واردیر.

دوینا خالق‌لاری ادبی دیل‌لر واسطه‌سی ایله بیر – بیرلری ایله ادبی، مدنی، اجتماعی علاقه ساخلاییر و فیکیر مبادله‌سینه گیریشیرلر. بو مبادله‌رده عالیم‌لر، یازیچیلار، مطبوعات ایشچی‌لری و معلم‌لرین و … بؤیوک رولو اولور. بو ساحه‌ده هئچ کیم خالق دیلی ایله یازیچی و شاعرلر قدهر باغلی اولمور. چونکی بدییی سؤز صنعتی‌نین اساسی سؤز اوسته قورولور. سؤز اونلارین هم ایفاده آلتی، هم ده اثرلری‌نین جوهری، مایاسیدیر. اونلار سؤزه سویوق قانلی مناسبت بسله‌یه بیلمیرلر. سؤز شاعر– یازیچی اوچون ذیری و جانلی بیر وارلیق‌دیر. اونلار اوچون سؤز چوخ معنالی، چوخ یۇنلودور. اونلار سؤزو بیلیر، دویمور، لمس ائدیر، سؤزون رنگینی، عطرنینی، چکی‌سینی سئزه بیلیرلر و سؤز یارادیجیلیغیندا بو قابلیت‌دن اولدوقجا یئرلی– یئرینده فایدالانماغی باچارا بیلیرلر. پروفسور توفیق حاجی‌یئو چوخ گۆزهل دئیر: «او (سؤز اوستاسی)، سؤز ماتریالی‌ینی یونور، جیلالاییر، صنعت فاکتینا چئوریریر. اونو اوسلوبی داورانیش اوچون چئویک‌لشدیریر، حساس‌لاشدیریر.

یازیچی – شاعر بو استقامتینده یارادیجیلیق فعالیتی‌نی موافق بدییی– اوسلوبی ایشله برابر ان چوخ ادبی دیلین خئیرینه یۇنلیر…».

دونیانین بویوک یازیچیسی ماکسیم گورکی‌نین ایفاده‌سی ایله دئسک: «ادبیاتین اساس ماتریالی سؤزدور. بیزیم بوتون تأثیرات‌لاریمیزی، دوغولاریمیزی، فیکیرلریمیزی فورمایا سالان سؤزدور».

دئمه‌لی: «یازیچینین ان عالی مقصدی سؤزله حیاتا کئچیر، بدییی اثرین ان یوکسک مطلبی، علوی فیکیرلری سؤزله ایفاده اولونور».

یازیچیلار، شاعرلر و هر هانسی بیر فیکیر آدامی، قلم صاحبی یوخاریداکی کیفییت‌لری بیه‌لنمک اوچون اؤز نطق مدنیتی‌نی انکشاف ائتدیرمه‌لی‌دیر. بونون اوچون، او دیلی دریندن، هر طرفلی اؤیرنمه‌لی و سؤزون سیرلر خزینه‌سینه یول تاپمالیدیر. چونکی دیلین داخلی قانونلارینی، اونون سؤز قورولوشو، سؤز بیرلشمه‌لری و جمله قورولوش‌لارینین سجیه‌لرینی اؤیرنیب، منیمسه‌مه‌دن، او دیلین گۆزهل‌لی‌یینه، ایفاده‌لی‌لی‌ینه بیه‌لنمک امکان‌سیزدیر. هر کیم بو کیفییت‌لری اؤیرنیر و اونلاری منیمسه‌بیرسه، او آدام یوکسک نطق مدنی‌تینه صاحب اولا بیلیر. هر ملتین، خالقین مدنی گؤستریجی‌لریندن بیرى ده شفاهی– یازیلی نطق سانیلیر. نطق مدنی‌تی دیلین امکان‌لاریندان معاصر سویه‌ده استفاده ائتمک باجاریغی دئمک‌دیر. دیلین گۆزه‌لی‌یینی ایفاده‌لی‌لی‌ینی اوز دانیشیق یاخود یازیسیندا آیدین، آچیق، آخیجی، موسیقی‌لی شکیلده عکس ائتدیره بیلن هر بیر کیمسه یوکسک نطق مدنی‌تینه بیه‌لنمیش آدام اولور.

بوگون نطق مدنی‌تینه صاحب اولماق مدنی‌لیک معیارلاریندان بیریدیر. یوکسک مدنی نطق، معاصر ادبی دیلین

ايشىق سۇنمز

دىل دوشونمك ايله بىر ليكده دوشونجه نى و بئىينده اولوشان شكيل و تصوير لرى معينلشديرر

دىللىرىنده بللى دئىيم و ىفاده لر ايشلنمه گن خالقلار درك ائتمك پوزوقلوغوندان اذيت چكرلر. اونلار آنلام و معناسى نى بيلمە دىكلرى قاورام و اىصطلاحلارى درك ائتمز و باشا دوشمزلر. **Lera Boroditsky** نىن آراشديروماسينا گۆره هر بىر انسانين گئرحك و واقعيتلرى نئجه درك ائتمە سىنى اونون آنا دىلى معينلشديزر.

Peter Gordon – ا گۆره آمازون بۇلگه سىنده كى «پىراھا» قىبلە لرینه باغلى اولان انسانلارین دىللىرىنده بىر، ايكیدن آرتىق ساي ايشلنمه ديگى اوچون اونلار اوچدن آرتىق سايلارى دىقىلشديره بيلمزلر. آمازونداكى قىبلە لره باغلى اولان، توپلومدان آبرى دوشموش قىبلە عضولرى اوچون ساي اولاراق «بىر» دئديگىمىز، بىر دئيىل، «تقرىبن بىر» يوخسا «آز» سايىلار. دىلدە كى بو دىقىسيزلىك پىراھا قىبلە عضولرى نىن دوشونمك و درك ائتمك قابىليتلىرىنى اۇز ائتكى و تائىرى آلتىنا آلاز.

۱۹۳۰ اونجو ايللردن باشلاپاراق دىل و طبيعت انسانلارین دوشونجه سى نىن اىچرىك و محتواسىنى معينلشديزر دئيه دىلچىلر آراسىندا بىر تئورى دولاشماقدادير. بو تئورى يە اساسن دىلدە ىفاده اولونماياني، انسان بىر وارلىق اولاراق بئىنىنده كى دوشونمه سيستىمىنه سيغدیرا بىلمز. بئلنچى بىر تئورى دوزدورسه، هر هانكى بىر كولتور و مدنيتده كى بعضى دوشونمه ساياغى (طرزى)، آنلاملار و معنالار باشقا مدنيتده بونلارا دايىر كلمە اولمادىغى اوچون او مدنيت عضولرى آدى چكىلن دوشونمه ساياغىنى، ائله جه ده اونون آنلام و مفهومونو گرک آنلايابىلمە سىنلر.

آمريكالى آراشديرماجى **Peter Gordon**– ون آمازونداكى پىراھا قىبلە سى اوزره آراشديروماسىندان گلديگى قناعته اساسن كلمە سىز هر هانسى بىر دوشونجه و تصور يوخ. **Peter Gordon** بو نظريه نى گوئى آمريكانين **Regenwald** بۇلگه سىنده بىر داھا سىناقدان كئچيرمگه چاليشمىش. **Science** (بىلىم) مجله سى نىن يايىنلادىغى بىلگىيه گۆره نيويوركون كولومبيا اونيوئرسىته سى نىن امكداشى و داورانىش تانىما عاليملىرىدن بىرى يئرلى انسانلارین اۇنونه مختليف سايدا اولان بالىق شكىللىرىنى قوياراق اونلاردان بو شكىللىرى بىرىرلرىندن آيىرد ائتمكلرىنى ايسته مىش. بالىقلارین ساىى ايكى يوخسا اوچ اولدوقدا قىبلە عضولرى نىن عاقلى يئتكىنلىرى، هوشلو و فراساتلى انسانلارى مختليف شكىللرده كى بالىقلارى آيىرد ائده بىلمىشلر.

بالىقلارین ساىى سككىز ايله اون اولدوقدا اونلار بو سايلارا آد و كلمە تانىمادىقلارى اوچون شكىللىرى آيىرد ائتمكدن و تشخيص وئرمكدن عاجىز قالمىشلار. شكىلدە بالىقلارین ساىى اونو كئچدىكدە اونلار داھا هانكى شكىلدە كى بالىق ايله هانكى شكىلدە كى بالىق، هامان بالىقدىر دئيه بىلمە مىشلر. بالىقلارین

ساىى آزا دوشورولدوكده، بالىقلار مختليف حاللاردا گۆرونمه لرینه باخماپاراق اونلار بالىقلارى بىرىبرى ايله قارشىلادىرمىش و بىرىرىندن آيىرد ائده بىلمىشلر.

Peter Gordon– ە گۆره پىراھا توپلوموندا ساىين (عدد) آز چوخلوغو اۇنم داشىماز. اونلار هر شئيدن بىر دانا اولدوقدا، اونا آز، بىردن آرتىق اولدوقدا اونو چوخ دئيه قلمە آلارلار. چوخ ساي دئدىكدە ايكیدن آرتىق منظور ائتدىكلرىنه باخماپاراق پىراھا توپلومو و خالقى يوخارى سايلار اوچون هر هانكى كلمە آدى وئرمە مىش. **Peter Gordon**– ە گۆره انسانلارین ايكى مختليف شئىى بىرىرىندن آيىرد ائتمە لرى، اونلارا آد وئره بىلمە لرى و اونلارى درك ائتمە لریندن آسىلىدىر. انسان هر هانكى شئىى درك ائتمە دىكدە اونا كلمە اولاراق آد دا وئره بىلمز.

آمريكا دىلچىلىرى (**Edward Sapir** ۱۸۸۴–۱۹۳۹ و **Benjamin Lee Whorf** ۱۸۹۷–۱۹۴۱) قوزئى آمريكاداكى قىزىل دريىلېرىن دىل و مدنيتلرى اوزره ائتدىكلرى آراشديرمالارىندان گلدىكلرى قناعتلىرینه اساسن انسانلار آبرى دىللرده داتىشديقدا اونلارین دوشونجه لرى دە توپلومدان توپلوما بىرىرلرىندن دگىشيك و فرقلى اولار. **Edward Sapir**– ين بو وارسايىمى و ھپوتئزى ۱۹۷۰ اينجى ايللرده دىل و دوشونمه انسانلىغا عايىددير دئيه گۇز آردى ائدىلمە سىنه باخماپاراق سونونجو ايللر دىل دوشونمه نى بىچىملشديزر و شكىللندىرر دئيه بىر داھا آغىرلىق قازانماغا باشلامىش.

■ كلمە لرین ائتكى و تائىرلىرى

يئر اوزرىنده كى خالقلارین دىللىرى بىرىبرىلى ايله فرقلى اولدوغو اوچون اونلار مختليف بىچىملرده و شكىللرده دانىشارلار. دونيا دىللىرى نىن ساىىنى نظره آلارساق، ۷۰۰۰ دىل دونيا انسانلارىندان اۇزلىرىنى ىفاده ائتمكلرى اوچون اونلارى دوشونمگە و اۇزلىرىنى ىفاده ائتمگە زورلايار. بئله ليكلە انسانلارین اۇزلىرىنى ىفاده ائتمكلرى اوچون مختليف بئىينلرده، مختليف دوشونمه سيستىملىرى و دوشونمه ساياغى ايشە دوشر. دئىك، بىر تورك، بىر فارس، بىر اينگلىس و بىر روس، هر بىرىسى اۇزونون دوكتور اولماسىنى بىيلدىرمك ايستر.

تورک	فارس	نگلیس	روسی
ھۆكۈرم	من ھۆكۈر ھىم	I am a doctor	Ya vrach
من ھۆكۈرم	من دوکتورام	من بىر دوکتورام	من دوکتور

اوستە كى دۇرت دىلى گرامئر باخىمىندان اينجه لە دىكدە دىل اولاراق بئىىنين دوشونمك بۇلومونده جوملە

قورولوشو و بىچىمى باخىمىندان آشاغىداكى توخوشلارا تانىق و شاھىد اولارىق:

توركچه دە كۇمكچى «ايمك» فعلى نىن اكى (پسوند)، فارسچا كۇمكچى «ھستن، بودن» و انگلىسچە كۇمكچى **be** فعلىن يانى سىرا بلىرسىز آد بىلدىرن **a** حرفى ايله منظور ىفاده اولوناركن روس دىلىنده هر هانكى بىر فعل و حرفە احتىياج دويولماپاراق شخص هانكى ايش ايله اوغراشدىغى نى، او ايشىن آدىنى چكىلمە سى ايله آچىقلىغا قاوئشديرار. شخص دوكتور ايسە، «**ya vrach** من دكتر» دئيه اۇزونو هر هانكى بىر فعله گرک دويمادان ىفاده ائدر. اوستە كى ىفاده لر اوزره دوراقلادىقدا توركچه، فارسچا و انگلىسچە –دە ايندىكى زامان منظور اولونماسىنا باخماپاراق روسچادا زامانىن دا ىفاده اولماسىنا گرک (احتىياج) دويولماز. بو ىفاده لرى يالنىز بىر كىچىك جملە قورولوشو دئيه قبول ائدر و مركب جملە قورولوشلارنىنى نظره آلارساق، دىللىرىن نئجه بىرىرلرىندن فرقلى اولدوقلارىنى و بئىينلرده نئجه بىرىرلرىندن فرقلى دوشونمه سورجى گئرچكىلشدىگىنى داھا دا راحت آنلامىش اولارىق. باشقا بىر مسئله بىر چوخ دىللرده قوھوملوق آچىسىندان ايستر قان باغلىلىغى، نسبى، ايسترسە دە ندلى، سببى باخىمدان فامىللىك آدلارىنى تورك، آلمان و فرانسىز دىللىرىنده قارشىلاشديراراق قوھوملوق آچىسىندان دىلىن دوشونجه دە اۇنم و اهمىتىنى گۇسترمك پىس اولماز دئيه دوشونورم.

تورکچه	فارسلار	پارس	جالا	پىس	جالا ايرىلر	پىس ايرىلر	ھىس
اكتىچا	Nefie	Nefie	Tante	Tante	Tante	Velter	Onkel
لرئىچىچا	neveu	neveu	tante	tante	cousin	cousin	Oncle

2 Kültür

2 Kültür

تورک دىللى انسان آدى چکيلن فاميللىکلره بىربىرلرىندن آيرى و بللى آدلار وئىرکن آلمانلار و فرانسىزلار بو مسئله نىن اوزرىنده داها آرتىق يوغونلاشماق ایستمزلر.
دئمک، بىر تورک انسانی (Neffe (neveu کلمه سىنى ائشیدرکن قارداش اوغلو یوخسا باجى اوغلو،Vetter (cousin) کلمه سىنى ائشیدرکن خالا اوغلو، بیبى اوغلو، عمى اوغلو یوخسا دایى اوغلو، ائله جه ده Onkel (oncle) کلمه سىنى ائشیدرکن دایى یوخسا عمى، ها بئله Tante (tante) کلمه سىنى ائشیدرکن بیبى یوخسا خالانىن منظور اولوب اولمادیغى نىن قئیدینه قالارکن، آلمان و فرانسه دیللیلر اوچون بو مسئله آرتیق اؤنم و اهمیت داشیماز. لازیم گلرسه، آتا طرفى، یوخسا آنا طرفى دئییه مسئله یه آچىقلىق گتىررلر. گۇروندوگو کیمى دىل دوشونجه–دن آیرىلماز بىر بوتونلوک اولاراق دوشونجه یه ائشلىک (همراهلىق) ائدر. ائله اوندان یانا دا آلمان دوشونورو (متفکر) ویتقنشىتاین دئمیش:

«سۇزجوسوز (کلمه سىز) دوشونه رم دئییه بىلسه ایدىک، دوشونجه نى سۇزجوکلرده ایفاده ائتمه لى اولاردیق. آنجاق، یالنیز سوروشولدوقدا: ایفاده ائتمه دن اۇنجه دوشونجن وار ایدی؟ – هانكى جاوابى وئرمک اولار؟ نجه دوغرو سۇزجوگو (کلمه نى) تاپاریق؟ سۇزجوکلر ایچىندن نئجه سئچه رىک دوغرو سۇزجوگو؟ هر زامان حۇکم ائتمه لى و ایضاحات وئرمه لى دئییل، چوخ ساده تاپاریق: – بعضأ بو دوغرو دئییل، بو دوغرو دئییه بیله رىک: – نه؟ چوخ ساده «بودور هامىسى بو قدر».

بیلیم و صنعت بۇلوملرى منظور اولدوقدا آلمان و فرانسىز دىللىرى شرق دىللىرىندن؛ او جومله دن تورک، فارس و عرب دىللىرىندن قات قات زنگین ساییلارلار.
دئمک، بو دا دىلین دوشونجه و بیلىمى ائشلىک و همراهلىق ائتمه سى نىن گۇرستگه سى ساییلار.

بىر چوخ دىللىرین ترسینه اولاراق Pormpuraaw–Kuuk Thaayorre دىلبنده دانیشان تولىم ساغ و سول دئییه بىر ذهینته صاحب دئییل، اونلار اوچون یالنیز آنايۇنلر (جهات اصلی) قوزئى، گوئئى، گونچىخان، گونباتان و باشقا يۇنلر بلیرهٓ–یىجى ساییلار. بىر یتمک اۇرتوگونون اوزرىنده قوبولموش قاشىق، پیچاق، بارداق، چۇرگین هارادا اولدوغونو ایفاده ائتمک اوچون یئرینه گۇره اۇرنک اولاراق دئیيله بیلر: – قاشىق بوشقابىن گونچىخانیندادیر. پیچاق بوشقابىن گونباتانیندادیر. بارداق بوشقابىن گونئییندهٓ–دیر. اۇرتوک چئورسىنده اوتورانلاردان سۇز گئدرسه، اۇرنک اولاراق دئییلر: «ایدىن یاشارىن گونئییندهٓ–دیر». انسان بو دىلده اۇرونو آنلاشیلار بیچیمده ایفاده ائده بىلمه سى اوچون، گرک گۇى یۇن و جهتلىرىنى اۇز ذهینده سورکلى (مدام) گزدیره. یالنیز بئله لیکله دانیشیق باشقا بىرىسى طرفیندن آنلاشیلا بیلر.

- مکان و زامانى آیرد ائتمک**

هولاندىن Nimwegen شهرىنده كى ماکس پلانک قورومونون و San Diego–داكى كاليفورنيا بىلىك يوردونون (اونيوئرسىته سى) پوسىكودىل بىلىم بۇلوملرى نىن گلدىگى قناعته اساسن دىلى اصلی یۇن و جهتلر (قوزئى، گوئئى، گونچىخان و گونباتان) ایله ایشلدن تپولومون انسانلارى، هر هانكى تاینمادیقلارى بۇلگه و تىكىنتىلرده بیله هارادا اولدوقلارىنى باشقالارىندان داها دا راحت آيىرد ائده بیلرلر. بو دىللىرین دورومو انسانلارى زورلاياراق اونلارا مکان و زامانى آيىرد ائتمک باخىمىندان اونلارى داها دا آرتىق يىتئنگلى و باجارىقلى ائدر. دىلچىلرىن گلدىگى قناعته اساسن مکان اوزرىنده فرقلى بیچیمده دوشونلر زامان باخىمىندان دا فرقلى ذهینته بییه اولایبىرلر.

Lera Boroditsky و Alice Gaby دىلچىلىک اوزره ده بىلگىیه بییه اولاراق Kuuk Thaayorre دىلبنده دانیشان یئرلى انسانلارین اۇنونه شكىللر قویارق اونلارین شكىللردن درک ائتدىکلرىنى و نئجه دوشوندوکلرىنى باشا دوشمگه چالیشمیشلار، سونوچ بئله اولموش:

اوشاق ایله بۇيوک انسانین شكىللىرىنى قارشىلاشدىردىقدا دئمیشلر: انسان یاشلانیر.

تىمساح بالاسى ایله بۇيوک تىمساحى قارشىلاشدىردىقدا دئمیشلر: تىمساح بۇیویور.

کال موز ایله يىتتىشمیش موزو قارشىلاشدىردىقدا دئمیشلر: موز يىيیلیر.

آدى چکيلن بىلىم آدماملارى سونرا شكىللىرى قارىشدیراراق اونلارى زامان باخىمىندان Kuuk Thaayorre دىللى انسانلارا تارىخینه گۇره سیرالاتماق ایسته میشلر. بو سىناق (امتحان) ایكى دۇنه (دفعه) آلىنمیش. هر بىر سىناق حیاتا كئچرکن سىناق اولونان باشقا بىر یۇنه (جهت) باخیرمیش. بىلىم آدماملارى نىن گلدىگى قناعته اساسن انگلیس و آلمان دىللى بىر انسانین شكىللىرى زامان آچىسىندان سولدان ساغا و عرب دىللى انسان ساغدان سولا دوزمه سىنى، یازمايۇنو (جهت نوشتن) اۇز ائتكى و تأثیرى آلتینا آلىندىغى اوچون زامان دا او دوغرولتودا بیچیمله نر. Kuuk Thaayorre دىللى انسان شكىللىرى ساغدان سولا یوخسا

سولدان ساغا دئییل، سورکلى گونچىخاندان گونباتانا دوغرو سیرالامیش. سىناق اولونان شخص اوزو گونئیه دوغرو اوتوردوقدا شكىللىرى سولدان ساغا دوزموش. سىناق اولونان شخص اوزو قوزبییه دوغرو اوتوردوقدا شكىللىرى ساغدان سولا دوزموش. سىناق اولونان شخص اوزو گونچىخانا دوغرو اوتوردوقدا شكىللىرى اۇز بدنى دوغرولتوسوندا دوزموش.

اوسته كى قارشىلاشدىرمادان بىلىم آدماملارى نىن گلدىگى قناعته اساسن مدنىتلر اساسیندا چاغ و زامان مختلف بیچیمده گۇرسدیلر:

اۇرنک اولاراق بىر چوخ مدنىتلرده گلجک اۇنده و كئچجک گئرىده نظره آلىنار. ۲۰۱۰– اونجو ایل Lynden Miles اُبئردین بىلىك يوردونون (ایسكاتلنده) اوزمانى نىن تانیقلىق ائتدیگینه گۇره اینگلیس دىللیلر گلجگه دوشونرکن اۇزلرى بىلمه دن گۇوده و بدنلرىنى اۇنه قایدیرار و كئچجگه دوشونرکن گۇوده و بدنلرىنى گئرییه قایدیرارلار. Anden– ده كى Aymara دىلبنده كئچجک اۇنده و گلجک گئرىده نظره آلىنار. Raphael Núñez, ساندىاگودا كاليفورنيا بىلىك يوردو اوزمانى و Eve Sweeter بئرنكلىده كاليفورنيا بىلىك يوردو اوزمانلارى نىن ۲۰۰۶ اينجى ایل ائتدىكلرى تئبىتلىرینه اساسن Aymara دىللیلر اینگلیس دىللیلرین ترسینه و اۇز دىل منطق لرىنه اساسن گلجگه دوشونرکن گۇوده و بدنلرىنى گئرییه و كئچجگه دوشونرکن گۇوده لرینى اۇنه قایدیرارلار.

- آنىمساماق (خاطىرلاماق) یۇنو**

دىل انسانلارین نئجه بىر اولایى و حادىئه نى ایضاح ائتمه لرینه، نئجه آنىمسادیقلارىنا (خاطىرلادیقلارىنا)، كىمىن نه ائتدیگینه داییر وئردىكلرى بىلىگه ده اۇز ائتكى و تأثیرىنى قویار. سورج و پروسس قیسا اولدوقدا بیز اونو يىنىدن قورماق و يوروملاماغا چالىشدىغیمیز اوچون اونو سرگىلمک ده چوخ چتین بىر ایش اولار. بو دئدیگیمیزی راحت باشا دوشمه میز اوچون ۲۰۰۶ اینجى ایل باش وئرمیش بىر اولایى ائشىدک:

"سفارت جمهوری اسلامی ایران در باکو، در واکنش به اعتراض جمهوری آذربایجان به آنچه «نقض حریم هوایی خود به وسیله بالگردهایی که رئیس جمهوری ایران را همراهی می کردند»، خواند، تاکیدکرد: ورود این بالگردها از روی عمد نبوده است. به گزارش خبرگزاری مهر به نقل از خبرگزاری فرانسه،الچین قلیف رئیس سرویس گارد مرزی جمهوری آذربایجان گفت: باکو، مقامهای ایرانی را در جریان نقض حریم هوایی آذربایجان توسط بالگردهای این کشور قرارداد و یک هشدار رسمی برای آنان ارسال کرد(خبرگزاری مهر، تهران:۵۱:۱۲ , ۰۸/۱۲/۱۳۸۵)"

اوسته گۇروندوگو كىمى بىر اولايىن هر هانكى ندن يانا باش وئرمه سینه باخمایارق اونون اوزرىنده ایكى بىر بىرلرینه ترس دوشونجه ایرلى سورولموش. آذربایجان طرفى نىن ایددعاسى اولايىن باش وئرمه سینه و آذربایجان توپراق بوتونلوگونون توخونولماسینا اساسلارکن تهران طرفى اوچاقدان آلمیش چلیشگه لى (بىر بىرىنه ضد) بىلگیلر اساسیندا مسئله نى یوزماغا و اۇنمسىزلشدىرمگه چالیشار. بىر آز زامان كئچمه دن تهران طرفى فرانسه خبرچىلىگینه مسئله نى توجیه ائدرکن دئمیش:

«... در آن زمان، رئیس جمهوری ایران به شهر آستارا واقع در شمال غربى ایران سفر کرده بود و ورود این بالگرد تعمدى نبوده است».

اوسته گۇروندوگو كىمى مسئله نىن ماهىتىنى سیلمک اوچون جمله ده باكدىاكى تهران ائلچىلىگى ناغیل ائدیجى بیچیمده چىخیش ائده ر و جمله سونا چاتمادان «تجاوز» یئرینه «گبریش (ورود)» ایفاده سىنى ایشلتمکله بىر تانیق (شاهید) دونونا بورونر. بئلنچى ایفاده لر سیاستچیلر طرفیندن دورمادان ایفاده اولونار.

مسئله نىن دوزگون آنلاشیلماسى اوچون كئچمیشده كى بىر اولایى كئچمیش زاماندا ایشلتمک لازیم. اوسته كى ایفاده نى كئچمیش زاماندا ایفاده ائدرسک، اوخویاریق: «در آن زمان، رئیس جمهوری ایران به شهر آستارا واقع در شمال غربى ایران سفر کرد و ورود این بالگرد تعمدى نبود».

اوسته گۇروندوگو كىمى آستارا شهرىنه گئتمک مسئله سى قاباردیلمیش اولار. بئله لیکله ده باش وئرمیش اولايىن توجیه ائدیلمه سى ده یئترسىز ساییلار.

ایلقار تبریزی

تورک عاشیقی، عاشیق ویصل

تورک خالقینی گۆرکملی سۆز و ساز اوستاسی عاشیق ویصل، اونودولمازدير. اونون ایستر ساز صنعتی، ایسترسهده شاعرلیک قابلیتی، بوتون تورک منشاءلی خالقارین تاریخی یادداشیندا ابدی یاشایاجقدیر.

عاشیق ویصل ۱۸۹۴-نجی ایلهده، سیواسا باغلی اولان «سیوریآلان (Sivrialan)» کندینده احمد کیشینی عائیله سینده آنادان اولموشدور. اونون حیاتی یاشدان- باشا ماجرالی و چوخ ماراقلی اولموشدور:

آناسی «گولزار» قویون ساغماقدان قاییدارکن، ویصلی یول اوستونده تک باشینا دوغور و کۆرپه نین گوبه یینی ده اۆز الی ایله کسیر.

ایلر کچیر، ویصل بنددی یاشینا چاتیر. او زامان اورادا بیر چیچک خسته لیغی یاییلیر و کیچیک ویصل ده خسته له نیر. ائله همین بو خسته لیکدن سول گۆزونو الدن وئریب و ساغ گۆزونه ده پرده گلیر و یالیز ایشیغی سنچه بیلیر.

آتاسینا دئییلیر کی شهرده قابیل بیر گۆز حکیمی وار. آتا اوشاغی حکیمه گۆسترمه یه حاضیرلاشیر، أمما بیر گون طوله ده اینک ساغارکن، بیر تاختا ویصلین ساغلام گۆره ن گۆزونه تاختیلیر و اونودا ایشیغیسز اندیر.

بئله لیکله ویصل هر ایکی گۆزوندن محروم قالیر. عائیله نین هامیسی وئیسلین بو طالعسیزلی ییندن ناراحات اولورلار.

آناسی احمد ماراقلی آدم ایمیش و خالق عاشیق لاریندان شعرلر اوخویوب و ویصله ازبرلدریمیش. عاشیق و ساز شاعرلریندن سیواس کند لری دولو اولدوغوندان، اونلاردان آرا سیرا احمد عمی نین ائوینه گل -گئت اولوردو. ویصل چوخ علاقه لی دینلرمیش بونلارین چالیب سؤیله دیکلرینی. آناسی، اوغلونون علاقه سینا

گۆرورکن اونا بیر ساز آلیر. ایلك ساز درس لرینی آناسی نین یولداشی اولان «آلی» آغا دان آلیر و گنتدیكجه اۆزونه آد- سان قازانیر. ویصل مشهور عاشیق لارین شعرلرینی چالیب اوخورموش بیر زامان. ۲۵ یاشیندا «اسما» آدلی بیر قیزلا ائوله نیر (۱۹۱۹).

آز زامان سونرا آتا و آناسی بو دنیادان کۆچوب گندیرلر (۱۹۲۱).

آجی اوستونه آجی گلیر، أمما هله قورتارماییب طالعین آجی اویونو. ایکینجی اوشاغی ۱۰ گونلوکده آناسیندان سود امرکن بوغولور و اولور.

بو حادئنه دن سونرا، آرواددا قورخودان باش گۆتوروب قاچیر. ویصل قالیر و کیچیک بیر قیزی. ویصل اونو ایکی ایل قوجاغیندا گزدریر. أمما نه چاره کی، اودا قالمیر و اولور.

ویصل ایکینجی دفعه ائوله نیر. بو آرواد ایکی اوغلان و دؤرد قیز عاشیقا وئریر، هامیسی دا ساغ. اونلاردان ۱۸ نوه سی اولور.

عاشیق ویصل ۱۹۳۳- نجی ایله قدهر آیری عاشیق لارین سۆزلرینی سازدا اوخویور و اۆز شعرلرینی اوخوماقدان اوتانیب و چکینیردی. او زامان بویوک شاعیر لردن " احمد قدسی (Kutsi Ahmet) ویصلی تانیب و اونون زحمتی له ویصلین شعرلری ایشیق اوزو گورور. بو زامانا قدهر هئچ کندلریندن ائشیکه چیخمایان ویصل، بوندان سونرا بوتون تورکیه نی دولانیر و تام شه هرلری، قصبه لری و کند لری یاخیندان تانی ییر. خالق عاشیق لاریندان «قاراجا اوغلانی» (Karacaoglan، «یونوس» (Yunus، «دردی» (Dertli و «ایمراه» (Emrah) ی سئوردی.

عاشیق ویصل ۷۰ ایل قارائلیقدا یاشاییرسا، قارائلیق تکجه اونون گۆزونده قالیر و حیات طرزی و شعرلری گونش کیمی پارلاق اولموش و لاپ آیدینلیقدا یاشامیشدیر.

قوجامان عاشیق ویصل ۱۹۷۳-نجی ایلین مارت آیی نین ۲۱-ینده سون منزیه کۆچور. اونون شعرلریندن آشاغیدا نمونه لر وئریک:

■ دوستلار منی خاطر لاسین

من گندیرم آدیم قالیر،
دوستلار منی خاطر لاسین!
دویون اولور، بایرام گلیر
دوستلار منی خاطر لاسین!

جان بدنن آیریلماق،
توتمز باجا، یانماز اوجاق،
سلام اولسون قوجاق - قوجاق
دوستلار منی خاطر لاسین!

نه گلردیم، نه گندردیم،
گوندن گونه آرتدی دردیم،
غریب قالیر یثیم، یوردوم
دوستلار منی خاطر لاسین!

آچار، سولار چوخلو چیچک،
کیملر گولوب کیم گوله جک،
موراد یالان، اؤلوم گئرچک
دوستلار منی خاطر لاسین!

گون ایکیندی، آخشام اولور،
گۆز کی باشا نه لر گلیر،
«ویصل» گندهر آدی قالیر
دوستلار منی خاطر لاسین!

■ آنلاتمام دردیمی دردسيز اينسانا

آنلاتمام دردیمی دردسيز اينسانا،
درد چکمه ين درد قيمتيني بيلمز.
درديم منه درمان ايميش بيلمه ديم
هئچ بير زامان گول تيکانسيز اولانماز.

گولو يتيشديرير تيکانلی چالی،
آری هر چیچکدن دوزلدیر بالی،
کیشی صبیر ایله تاپیر کامالی
صبر ائتمه ين مقصودونو تاپانماز.

آه چکر عاشیق لار آغلار زارینان،
اوجا داغلار شؤهرت تاپیپ کارینان،
چاغلار دلی کۆنول ایرماقلارینان
آغلار، آغلار گۆز یاشینی سیلنمز.

«ویصل» گونلر کئچدی یاش آلتیمیش اولدو،
تۆکولدو یاریاغیم، گوللریم سولدو،
گمی یوکون آلدی غم ایلن دولدو
حرکته کیمسه مانع اولانماز.

كيان خياو

اوپچوروم

واللاى، آغزىندان آچىلان بو قان نە دىر؟ نىيە منىم نىيىضىم وورمور؟ گۇر نىچە گوندور بورادا اوزانىب ياتيپ قالمىشيق! دۇيونمەين اورييمىن بۇيرونده اوزانىبسان، گۇرمەين گۇزونلە مەنە باخىرسان. گۇر نە گۇزل دىنجلمىشىك دونيانىن آجى- آغريلاريندان! پالتارلاريمىز دولودور پالچىق چىلنتىلرى يلە. جىندىريمىزدان جىن ھوركر بۇيلەسى. ايندى سىزىن يوخسا بىزىم شە ھردە اولسايدىق، نىچە ساعاتلىق ائوە گنىدىب، بىر دوش آلتىنا گئدردىك. مەن آغارمىش ساققالىمى قىرخاردىم، سىنسە بولىي شالوارىنى چىخاردىب بىر اتكلىك گئىردىن....

او گون نىچە اتكلىيىن او دىپ اوتاقدا بىللە نىردى، يادىندامى؟ نزيكلييىندن بودلارىن گۇرونوردو. نىچە دە گۇزللشمىشدىن! لاپ بىللە ايندىكى كىمى سئومەلى اولموشدون. اينانمازدىم بو اوچوروم بونجا بىزى گۇزللشدىرە بىلەجك. دوغروسو دىرىلمە يىم گلدى. دىريلىب سئومە يىم گلدى بىئە دە. گۇرەسن بىر دە دىرىلە بىلە رىكمى؟ منجە بىز بىئە دە دىرىلمە لىيىك. دىريلىب ياشامالبيىق. سئويب سئويلمە لىيىك. آنجاق يوخ، بۇيلەسى داھا ياخشى دىر. سونسوز بىر يوخودا سنى سوركلى گۇرمە يى چوخدان دىلە يىردىم. ايندى بو اوچوروم بويدا بىر قفسدە، ايكى قوش سئويشمەسىيدىر بىزىم اۋىكوموز. تكى بورادا بولىي شالوار يىثرىنە بىر اتكلىيىن اسكىكدىر. دئىيرسەن دور گئلك گئىين، بىئە بىر تەر گلە رىك بورايا...

واللاى، قىچپىن بىلنىدن دۇنوب. كسىن چوخ آغزىيىر، ھە؟! منىم دە قولوم دىرسە بىمدن يوخدور. آنجاق نە دىنسە آغزىمىر. ياناقلارىندا قورويوب يىثرى قالان گۇزباشلارىنى گۇرورسنىمى؟ دئىيرم دور گل بو سال داشىن اوستوندىە بىر آز اوتوروب دردلە شك! ايكى آتدىم بىللە آرامىز اولماز. بو سال داشى سانكى بىزىم اوچون بورا قويوموشلار. قورخما، بورادا بىزدن باشقا بىر كىمسە يوخ. داھا ھانكىسا قورخونون، ايىظطىرابىن بىزە آنلامى يوخدور. دور گل اۋزوموزە وئردىيىمىز رولو باشا چاتدىراق! بورادا كىمسە بىزى اىزلە مەسە دە، نە اولسون؟! بىز كىمسەنېن يىثرىنى دار اتتمىرىك كى! بوسال داشىن بىليطلى بىيەسى دە يوخ. بىر سەن وارسان، بىر دە مەن. تكى نازلىم دا بورادا اولسايدى! آنجاق بىزىم كىمى

بوخ ھاللا. دوپ- دوز ائىلى ائىچە سى يلە. آغ دونو، آغ باشماغى يلا. او يىئىچە آلدىغىم، چئورەسى اولدوزلو بىيلزىيى يلە. او اوستوندىە اينچە قانادلى بىر كپە نە يى اوچان قىزىل اوزويويلە. بىر آى ايدى بە يىنمىشدى او اوزويو. مەن دە بوتون بىر آيلىغىمى وئرىب اونو آلدىم. توكانىمىن ان باھالى اوزويويدو بو، دئىيردى قىزىلچى. نىچە دە گۇزل ياراشىردى نازلىجامىن دوپ- دولو بارماغىنا! ياشامىندا اونجا سئوينمە مىشدى. گئجەسى اوزويو بارماغىنا تاخىب، سەن آلدىغىن سولو بوياسى يلا، چوخ گۇزل بىر رسىم چكدى. آغاچى، قوشو، آدمى قاتمىشدى بىر- بىرىنە. رسىم بو اوچورومجا گۇزل ايدى. مەن دە وار ايدىم، سەن دە. رسىمىندە، اۋزومو دونيانىن ان موتلو وارلىغى سانىردىم. اونسوز دا نازلىملا موتلويدوم دا ھاللا. بىردن بىرە مەنە نە اولدو، بىلمە دىم. ھىچ بىلمزدىم سئوگىيە اوغرايان گونون آغى دا زىل قارا اولورموش! يوخسا ايندى ھرەمىز اۋز ماسامىزىن آرخاسىندا آغ كاغىذلارى نە يلەسە، نىچەسە قارالا يىردىق. گۇزلرىمىز بوتون نىسەنى گۇروردو، اوريىمىز ساعات كىمى ايشلە يىردى....

دوغوردان دا، بىردن بىرە بىزە نە اولدو؟ اولا بىلر ائرتەدن ايكىندىيە كىمى نىچە ساعاتى بىرلىكدە باشا ووردوقدا، الدن دوشوب يورولدوق. اونسوز دا بورادان سونرا بىر يىر يوخ ايدى. بوراسى دونيانىن سون نوقطەسىيدىر. و دە منىم سىنىن اوچون دئدىكلرىم سون اۋىكو. اوخودوغوموز، يازدىغىمىز بوتون سۇز- سۇيون سونودور بوراسى. بورادان اويانا داھا بىر ھاراسا يوخ. بوندان سونرا دولو- دولو قارانلىقلار ايچىندە ياشاياجاغىق. داھا بىزدن جانى- باشى صاف- سولو بىر آدم بىللە اولماياچاق، امىن اول! آنجاق اونون يىثرىنە كىمسە بىزىم ياشادىغىمىز آنلارى ياشاماياچاق. كىمسە بۇيلە كىمسەنېن دۇيونمەين اوريىنىن بۇيروندىە اوزانىب، گۇرمەين گۇزويلە اونا باخماياچاق. كىمسە كىمسە يە بونجا ياخىن اولماياچاق. باخ، بىزى يالئىز اوچ- دۇرد چايىر، اوچ- دۇرد چىنتقىل، اوچ- دۇرد چالا- چوخور بىر- بىرىمىزدن آيىرىر. آنجاق نە دىنسە چوخ ال چاتماز اولموشوق بىر- بىرىمىزە! بىر- بىرىمىزى گۇرموروك، ائشىتمىرىك، دويموروق، دوشونموروك. بىلمىرىك دە بو اوچورومون باشىندا بىزسىز نە لر اولور، نە لر اولمايىر. آنجاق مەن دارىخىرام. آخى بىز نىيە بو ايشى گۇردوك؟ نىچە اولدو بىردن بىرە سىنىن ساغ اىلنلە منىم سول الىم بىر- بىرىنە دويونلندى؟ بىز ھىچ بىر- بىرىمىزى ايتە لە مە دىك دە آخى. بو اوچورومون دىبى گۇرونموردو كى ھىچ. بىز نىچە او سىخ دومانىن ايچىندە اون ايكى- اون اوچ ئانىيەلىك يولچولوغا چىخدىق؟ تىكجە حاضىرمىسان، سوردوم. سەن دە حاضىرام، دئدىن...

نە گئجە يدى، نە گوندوز. ايكىندى چاغى يدى. نە ايسىتى يدى، نە سويوق. لام بىر ھاوا ايچىندە يدىك. يىثرلە گۇيون آراسىندا آسلاق و ايسلاق. گۇيدە بولودلار بىزى چاغىرىردى، اوچوروم دىيىندە ايلان- چايانلار. دونيامىزدان اوزاق ايدىق. تانزىلار بىللە بىزى گۇرموردو. قاش گىت- گىدە قارالىردى. دومان گىت- گىدە سىخلاشىردى. مەن سالخىم سۇيودە سۇيىكنمىشدىم، سىنسە باشىنى قويموشدون كۇكسومون سول يارىسىنا. اۋنوموزدە گۇز ايشلە دىكجە اوچوروم. دىبىسىز، اوچسوز، بوجاقسىز. دويونجا قورخموشدوق. بىر توو سىخ- سىخ قوجاقلاشدىق. قورخدوق، آنجاق يولوموزدان دۇنمە دىك. بىز بو يولو وارمالبيىق دئىيردىك. اۋنىچە ھانكىمىز دئمشىدىك، يادىندامى؟ بو يولو سئومىردىك. بو يولچولوغو گۇيلوموز اىستە مىردى. آنجاق نە دىنسە گلدىيىمىز بو يولون دۇنوشو اولمادى. بىردن بىرە باشلاندى بىزىم اۋىكوموز. سەن بىر بىليط، مەن بىر بىليط، گلدىك بورايا. بىر دە گۇز آچدىق كى داھا گۇرموردوك. نە بولودلار، نە دە ايلان- چايانلارىن سسىنى دىنلە مىردىك...

سەن بىر بىليط، مەن بىر بىليط گلدىك بورايا. قول-قولا، قوجاق- قوجاغا يولا دوشدوك. چىغىردىق، باغىردىق، گولدوك، سئويشدىك. كىمىلرىنى سئودىيىمىزدن دئدىك. كىمىلرىنى اىستە مەدن سۇيدوك. شاققىلتي يلا گولدوك، گولوشدوك. اوچورومون باشىنا چاتاندا ايچىمىز دولدو. دومان داھا سىخلاشدى. چئشىد- چئشىد آجى- آغرى بىزى ايچدن سىخىشدىردى. ھانكىمىزسا اوبىرىمىزە، نە اولور گل ياشاياق، دئدىك. "ياشاماك گوزل شنى بە كاردشىم...!

سىنىن ساغ اىنلە منىم سول الىم بىر- بىرىنە سارىلاندا، قورخودان بىر باغىرماغىمىز گلدى. باغىرتى يىثرىنى آغلاماق آلدى. ياشامدا بونجا درىندن، بونجا ايچدن ھىچ آغلامامىشدىم. آنجاق سىنىن آرد- آردىنا گۇزلرىندن دامان سولار اوريىمى پارتلادىردى. اۋزومە يازىغىم گلدى. اۋزومدن چوخ سنى آندىم، دوشوندىوم. مەن بوش وئر، قايتت، دئدىم. قايتىمادىن. اۋزوموزە چوووخ يازىغىم گليردى. بىر

آن سونرا ايکى يارادىق اۋزلىرئنه قىياچاقلار. دونيانين ان آجى قان- قاداسىنى، ان آغرىلى يارالارىنى قبول ائدەجکلر. اتلە آغاچ، سوموکلە داش بىر- بىرىنە توققوشاجاق. تىنىمىزدن گۇودەمىزە سىزاجاق آجى- آغرىلار. سونسوز بىر قارانلىغا گئدە جە يىک. ياپ يالنيز، کىمسىز، کىمسەسىز، کىملىکسىز بىر ھاراسىزلىغا. ايندى دە کى بورادا اوزانمىشيق. بونجا آغاچ، بونجا داش، بونجا اوت- آلاق ايجىندە. صاباح، بىرى گون دە ھاوا قىزىنجا، ایلان- چايانلار بىزی نئجە دوياچاقلار گۇرەسن؟! نئجە دە بورا تانىش گلير منىم اوچون! باخدىقجا گۇزلىمە اينانا بىلمىرم. سانكى بورايا نئچە دۇنە گلمىشم. بوتون بو گۇرونوش، بو گۇرونتولرى سانكى يوخودا گۇرموشم کىمى يم. سانكى اۋنچە دە بورادا نئچە دۇنە اۋزومە قىيمىشام. نئچە دۇنە باش- بئىنىمى تۇکوب داغىتمىشام بورادا. نئچە دۇنە سنى بورادا اۋزلە مىشم. سنىئلە بورادا اۋلموشم. دۇيونمەين اورىيمىن بۇيروندە اوزانىيسان، گۇرمەين گۇزولنە منە باخىيسان. منسە نئچە دۇنە سنە سون اۋیکومو يازمىشام...

آغزىندان يامان قان آچىلىپ. منىم دە باشىمىن کاساسىندا بىر آغرى وار، گل گۇرەسن! آنجاق آغرىنى دويمورام. تکی بارماقلارىمىن اوچوندا مىليونلارجا سۇزجوک آغرىسى وار. بو آغرى ھلە دە مندن ال چکمىر. بارماقلارىمدان باشلانان بو آغرىنين اىزى يلە گۇودە مين آناتومىسىندن باش اچا بىلىرم. گۇزەلريم سۇزجوک آغرىلارى يلا دولدودر. آنجاق باش آغرىمى ھئچ دويا بىلمىرم. دىرسە يىمىن دە آغرىسى بوخدور. يالنيز بارماقلارىمدا سۇزجوک آغرىسى. ھامىسى بول! بارماقلاريم بىرر- بىرر قىرىلسايدى، داھا ياخشى اولاردى. آنجاق پروبلمم يوخ. اونسوز دا بارماقلارىمى اۋنچەدن تۆکموشدولر. سن بونو ياخشىجا بىلىرسن. بارماقلاريم ايلکىنىندن اولماسايدى، ايندى اولا بىلر بورادا دئىيلدىم. اورىيم دە دۇيون- دۇيون دۇيونوردو. سنىن دە گۇزلىرن گۇروردو. دوزونو دئسم، ايستە سک گۇرە دە بىلە رىک، دۇيونە دە بىلە رىک. آنجاق بونو ايستە- ميرىک. نە يىسە ايستە مەيە ارتىق بىر نە دن قالمامىش. بىز بوسوتون اىستکلرىمىزدن کئچدىک. بۇيلەسى داھا ياخشىدىر سانىرام. بۇيلەسىنى بىز اۋزوموز ايستە مىشدىک. ايندىسە دوپ- دولو اىستکلرىمىزدن بىرىسىنە وارمىشىقسا، داھا نە دن گىللىلى اولاق؟ بوراسىندان دىنچ بىر يئرھارادا وار کى؟ ياشام بويو بۇيلە بىر دىنچ يئر ديلە مىشدىک. ايندى دە بورادايىق. مين بىر آجى- آغرى ايجىندە دىنچە لىش، کىمین پايىنا دوشر کى؟ بىزى آرايىب آختاران دا يوخدور. اولسا دا بىزى بولماياچاق. بونو کسىن بىل. آنجاق اۋز آرامىزدىر. بىز بۇيلە بىر ياشاماغا آلېشمامىشيق. بىز داغلارین زىروهەسىنى سئویردىک دە، نە دن اوچوروما سالدىق اۋزوموزو، بىلمە دىک. نە يسە بورا چوخ ھای- ھارایسىز بىر يئردىر. سنى بىلمىرم. من کى بوراسىنى چوخ- چوخ سئویرم. ياشام بويو اۋز قىنىما قاپانمىشام. سىسىزجە دىنچ بوچاقلارا سيغىنمىشام. دوست اولماسىن، دوشمان اولماسىن دئمىشم چئورە مەدە. دوشمان اولسايدى دا دۇزولە سى ىدى. دوست دئدىيىن ھئچ دۇزولەسى دئىيل. دوشمان دوشماندىر دئىيرسن، آنجاق بو دوست دئدىيىن، چوبان آلدادان قوش کىمىدىر. اينسانىن باشىنا چئشىد اويونلار آچىر. اۋزلىکلە قاچ قورتار نئچە اوزلو دوستلار لىندن. اونلارى بورادا، اۋلومون اوستوندە گۇرمک ايستە مىرم. آغلاماقلارى دا باشلارىنا دىسىن. اونلارین آغلايىش سسى منى اينچىدە بىلر. بو سىسىز- سمىرسىز، درىن، اوستو آچىق مزاردا، اوستومە بولودلار بىر آز سو چيلەسە، يئتر منە. اولا بىلر بو اوچورومدا يئنىدن گۇيە رە بىلدىم. گۇيرىسم دە ھپ بورادا ایلان- چايانلا ياشاماق اىستردىم. باخ، صاباح- بىرى گون ھاوا قىزاجاق. بو اوچورومدا قايناشان ایلان- چايانى، گۇز ياغىنى ئىدیرتدىيىن دوستلاردان دا داھا گۇزل، داھا سئويملى گۇرەجکسن. ایلانن ادى ایلانسا، دوست اۋزونە دوست سۇزونو تاخما آد کىمى يوکلە مىش، آلىلى- خاللى ایلاندىر بوتونلوکلە. دوزونو دئسم، من دوشمانلارین اوزونو، دوست اوزوندن آغ گۇرموشم. دوشمانا ياخما قىلىنجى اوزدن باغلايىر. دوست دئدىيىنن پېچاغى آرخاسىندا گىزلىدىر. سنى بىلمىرم، من بو ارتىق دوستچايا دۇنن دوستلاردان ھپ اوزاقدا ياشاماغى سئویرم. اىللر بويو، گئندن گئنە بويلارىنا باخىب سئوينسم دە، اونلاردان اوزاقدا داپانىب دورموشام. آخ، بىر آياغا دا دورا بىلسە ىدىم...!

آياغا دورا بىلسە ىدىم، او آغزىندان آچىلان قانى سىلردىم. سنى باغرىما باساردىم. دوز اورىيمىن باشىنا.

ايىلىپ آياق بارماقلارىندان باشلاردىم يالاماغى. بوتون گۇودە نى اوزوناسىنا اۋيوب تومارلاياردىم. اونوتمازدىم اۋنومدە دوران قادىندىر. قادىناسا ياشاماق اۋلمکدن داھا چوخ ياراشىر. آنجاق داھا سن دە اونودوبسان منىم اثرککلىيىمى. داھا او آشىرى اىستکلرىمىزدن بىر سىس- سوراق بوخدور. ارتىق قانسىز، جانسىز بىر پارچا قوخوموش اتىک. اوچ- بشش داملا اولان سويو چکىلمىش اوچقار بىر گۇل. ھارداسا بىر گۇل ايجىنە دوشموش بىر جوت کپک داش. تکی نازلىم دا بورادا اولسايدى! ناغىل کىتابلارىنى توپلايىپ، گتىرىپ سىرسە ىدى دۇرد بىر يانىما! سول بۇيرومدە اوزانىپ، باشىنى چىيىنمە قويسايدى! ناغىللارى بىرر- بىرر اوخوسايدىم او اينچە جىک قولاغىنا! اونا بىر دە ناغىلداکى حنىوانلارین سىس تونلارىنى يانسىلاسايدىم گئنجەنن بىر يارىسйна کىمى! گولوب- گولوب کئچىنسە ىدى بويئوما سارىلاراق! ھلە دئ گۇروم، اونا دا قىسقاناردىنمى؟ يوخ آنجاق. نازليما قىسقانسايدين، اونا ھئچ دە سولو بويا آلمازدىن. آلسايدىن دا پىکاسو مارکالىسى اولمازدى. نازلىمى چىچ، قويمام منى باشقاسىندان قىسقانماياسان. سن نە دئسن او اولاجاق، بونو بىل! باخ، گل اۋلک دئدىن، گلدىم دە اۋلدوک. يئنە نە ايستە يىن وارسا، دئ منە! اينان، اونو دا يئرىنە بئتىرە رم....

باخ، اۋيلە قال، گۇروم سنە نە اولوب! نىيە بونجا اوز- گۇزون بوزوشوبدور؟ اولما اوشويورسن؟ آخ، بىر يورقان گتىرىپ اوستونە چکە بىلسە-يدىم! اۋزوم بئلە ساغ بۇيروندە اوزانىپ سنى قىزىشىدىرسايدىم! نىيە بورايا گلندە، اۋزوموزلە بىر آغ ملفە بئلە گتىرمە دىک؟ باشقا اۋلولرە تاى چىرىل- چىلپاق سويونوب دا آرخايىنجا اونا بورونوب ياتاردىق. ھئچ اوشومزدىک دە. اولا بىلر اۋلولرى اوشومەسىن دئبە کفنە بوکورلر. گۇرن اۋلولر دە اوشويورلمى؟ من کى چووووخ اوشويورم. اۋزو دە ياپ- يالنيز اولدوغوم چاغلار داھا چوخ. نە اولاردى ايندى بو قانلى کۇينە يىمىن آلتىندان سنىن الين گۇيرسە ىدى؟! کۇکسوم اوستوندە گزىشىب بوتون گۇزەلرىمى قىزىشىدىرسايدى! بوندان اسکىلر اوشودويوم چاغلار بىر بوجاغا سيغىناردىم. يالنيزليغىما قوشوق اوخوياردىم. ھاميدان چوخ مارىنا تسوە تايوادان. بىر دە آن سئکستوندان. نە لرىسە دوشونوب داشىناردىم. اۋدباشى دا سنى آنىپ دوشونردىم. سونرا دا بىردوش آلتىنا گىرردىم. قول- قىچىمى سورتمەيە باشلاياردىم. واسواسىلار کىمى سودان آرپىلماغىم دا چوخ چتىن اولاردى. بىزدە نە دىنسە عطىر- اودکولون تاپىلمازدى. بول- بول دىسمال اولاردى. اونلارى چوخ قوللانمازدىم. آغلاياندا دىسمالى، گولندەسە آينانئى ھئچ سئومزدىم. داھا دوغروسونو دئسم، اتو- ائشىیکدە اولان باشقا نىستەلردن، اۋيلە آينايلا دىسمالى سئوردىم. سن بىلمزدىن، آنجاق سنى دە سئوردىم. اۋزو دە چوخ- چوخ سئوردىم. سنلە اولاندا اوزومە باشقا بىر گىزلى- گىزملى دونيا آچىلىردى. او دونيانىن ھاراسىنداسا بىر اوتاغىم وار ايدى. سن اونو ياخشى تانىبىیرسان. دىب اوتاغىمى دئبىرم. گونباشى، گئنجە باشى، نە آرايىپ نە بولسايدىم، دىب اوتاغىمىن آلا تورانىنا آپاراردىم. دىب اوتاغىمىن ايجىندە چئشىيد آنلار- آنيلاردان بۇيوک بىر موزنى دوزلتمىشىدىم. ھامىسىنى مات شوشەلرىن ايجىنە قويوشدوم. کسىن ھلە دە ال ديمە مىش قالىيلار اۋز يئرلرىندە. او آنلار- او آنيلارین آرد- آردىنا يئرلرىنى دىيشىردىم. کىمىسىنى گونباشى سول قولتوغومدا دولاندىرىردىم. کىمىسىنە دۇزوموم اولموردو دا، قويوردوم دىب اوتاغىمىن بىر بوجاغىندا توز باسسىن. سن بونلارى نىيە گۇرمە دىن، بىلمىرم. بوجاقباشىندا بىر گۇرونگو وار ايدى. گونباشى دويمادان باخىردىم اونلارا. اۋرنە يىن آن سئکستونون گۇرونگوسو، ياشامىمدا ان قوشوقسو گۇردويوم گۇرونگوويدو. باخىشىندا بىر چوخ قادىن قوشوقچونو گۇرە بىلىردىم. آن سئکستونون باخىشىندا سىنجە سنى نئچە دۇنە گۇرسم ياخشىدىر؟ سنىئلە ھانکىسا اوتاقدا گۇروشندە دە، ھانکىسا خىپاواندا گزىب دولاشاندا دا، ھانکىسا رئستوراندا اوتوروب يئىىب ايجندە دە، ھارداسا بولوشوب سئویشنە دە، سانکى آن سئکستونلا چىيىن- چىيىنە، گۇز- گۇزە، دىز- دىزە، دوداق- دوداغا اولوردوم. بىر بىلسە ىدىن سىزىن باخىشلارىنيزى نئچە دۇنە دىيشىک سالىب دورموشام! بونو بورا کىمى ھئچ بىلىرمى ىدىن؟ بوتون گۇزلىرنى، آغىزىنى، ياغىزىنى، اللرىنىن فورماسىنى، يئرىش بېچە مىنى، سىس تونونو بئلە ھپ آن سئکستونا اوخشادىردىم. کسىن او دا سنىن کىمى بىر قادىنمىش دئبە دوشونوردوم. بىرىجىيىن دە گۇرونگوسو پىس دئىيلدى. بورنو گۇزل،

2 Kültür

2 Kültür

روح انگيز پورناصح

ايشيق ايله چيك

«هر واخت بيلمه ديز هارا گنده سيز، تانيدىغيز يثره گئدين.»
اۇيودوايدى هر زامان.

بۇيوك قهوه يى تاختا قاپى نين قاباغيندا دايانميشيق.
اليم گنتمير دۇيه جه سارى، بير آز هله باخيم دئييره م.
نه ده گۇيلومه دوشموشدو.
دوربينيم اولسايدى ايه ر شكلىنى چكرديم.
بيرده بللى دئيير هاچان دۇنه م بورايا.

قوى بيلسين قادين دا گلير دثيه، قادينا عايد اولان حالقانى دۇيورم.
قاپپيا گلە ن اولمادان دئييرم سن ده اۇز حالقانى دۇى.
باخير اوزومه.
آخى اونون دۇيه جى حالقا دئييل كى!
گۇزوم ايله دۇيجى گۇستريب دئييرم قاپى نى دۇى.
قاپى آچيلاركن ائله بيليرم هر ياندان دوربين لر باخيرلار منه.
او قيزجىغاز ياديما دوشور.
گولومسه يه ره ك هر يانا باخيرام، شكيليم گۇزل چكىلسين.
او قيزجىغاز دا هر ايلديريم شاخاندا،
قوى شكيليم گۇزل اولسون دثيه، باخيب گۇيه گولومسه ييردى.

ايچرى ائله قالاباليق دير كى گۇز گۇزو گۇرمور.
آرابالار، ماشين لار، آت لار ائله توز تورپاق ساليب لار، گل گۆره سه ن.
دام ديواردان آدم دى كى باخير.
بيلسيديم بير آز اوست باشيما باخارديم.
گۇز آلتى هر يانى سوزورم، هر جوره گئييينه ن وار.
بير آز راحت لاشيرام.

دومسوك له يه رك، اونا باخ مين اوچ يوز قديم دن قاليب ائله بيل، دئييره م.

مين بير يوز قديم دن.
تانيميرسان مه يه ر؟
آغا محمد خان دى.

واه!
ديبيرلانيب كومود آلتيندا نئچه آى قالميش يئرآلما كيمي نه ده اۇلوشكه ييب دى.
اوزونده صاف يثر بوخدور.

هر يثرى بوزوشوب.
پيس – پيس هله آغاسى دا وار خانى دا.
يثرلى دئييب له ر كئچل ين آدين قوبارلار زلفعلى.
اۇزوندن يئكه پاپاق قويوب باشينا،
اۇزونو مثلن آداما اوخشاتسين؟

صاحب امير ميدانيندا آرابا سسينه باخيرام.
گۆره سه ن ايچينده كى ايكى مترليك ساققالى اولان او كيشى كيمدى؟
هر نه تاپيب، تيكديريب پالتارينا.
اونلارلا اۇزونو نئجه ترپه د ه بيلير گۆره سن؟
گۇزومه بير آز تانيش گلير.
هه!
كتابيميزدا شكىلى وارايدى.
نه قدر فيكرلشيرم،
آدى ياديما دوشمور.
يئكه كيشى دوروب ميمون اوينادان لارا باخير.

آخ وای سسينه دۇنورم.
بيريسى نى گۇزو باغلى سوروكله ييرله ر.
اييلىب باخيرام اوزونه.
پارچا جيم جىلاق قاندى.
قان آخيب اوزونه، اوست باشينا.
ايستى ياش ياناق لاريمدا قورخودور منى.
تئز اليمي اوزومه چكيب باخيرام.
يالنيز سودور.

اۇزومى تاپماميش، بير شئى اوجادان گورولدايير.
يقين بير خبر اولوب.
توپ آتديلار.
بويلانيب باخيرام توپخانا ميدانيتا.

قورخو دولور جانئما.
او بوغو بورما كيم دى؟
آدام قورخودانا بنزه يير.
نه قده ر ده قادين وار چئوره سينده.
قورخولو اولسايدى، اونلار دا قورخارديلار دا.
من ده لاپ قوش اورك اولموشام.

نه عجب!
بير باشلى قولاقلى سين دا گۇردوم.
بونو مين آغاج دان دا تاننيارام.
ديلماج ليغين تملين قويان، دارالفنونون بانى سى، قزئى رواج وئره نين بيريسى.
نئجه قيديلار بونا.

چوخ اوزاق دا بير قادين يالقيزجاسينا دايائيپ.
سئوينه رك ياخينلاشيرام اونونلا دانيشام بير آز.
ائله بيل شكيل دى.
ياخاسينا آدينى يازيب، دوروب.
هئچ نه دئمير.
يالنيز باخير اوزومه.
دانيشانا اوخشامير.

اوشاق لارين هاى كويو چكير منى.
ياخينلاشيرام.
اونلارلا برابر بير ساققاللى كيشى ده اوتوروب.
ياواشجادان سوروشورام «رشديه دى؟»
سورغوما جاواب وئرمير.
بلكه ده سسيمى ائشيتمير.
اوندان باشقا كيم ولا بيله ر؟

اۇز آراميزدى ها.
ائله بيل گوپيادان دوشموشوك تاريخن اورتاسينا.
بيلسيديم تاريخى سئويب، ياخشى اوخويارديم.
اوندا هامى سين تاننيارديم.
گۇروشسه يديم او زامان، ايندى منى تاننيارديلار، بونجا غريب دوشمزديم.
بللى دئييل تاريخ دن اۇيرنميش لريميز ده دوزدور يوخسا هر كس كارانداشين نه جور سئويب ائله جه ده كاغيذ اوسته گزديريپ.

اونلارى گۇرمك ده، راحت ليقدان كۇكسوم دولوسو نفس آليرام.
انكيزدى لر ائله بيل.
الرينده توفنگ دايائيپ لار ارک قالاسنينن قاباغيندا.
همه شه كى تك حاضير يارق ديلار.
منه باخيرلار.
ياخينا گئدنميرم.
سوروشسالار ييزدن سونرا نه اولدو؟
نه بيليرم نه جاواب وئره م.
يالنيز اوزاق دان باشيمنى ترپه ديب يولا دوشورم.
واى!
بو فانداللى لار كيم دى لر؟
واى!
آسيلميش لازا باخ.
اوزومو دۇنده ريرم.

بير ايبى ده يير بورنوما.
اود اييبى كيمي بير شئى.
نگرانلىق لا يان – يۇره مى يوخلاييرام.
تانيش بير سس گلير.
نئچه نفر چئوره سين آليب.
اوجادان دئيير «منيم ده بير آديم گلسين ديليزه.»
اوريممه دئييرم، قورخما ائله تكجه سنين آدين ديللرده دير.

بير ده ن فيكريمده ن بير قيغيلجيم قوپور؛
هامى بوردا اولان يثرده، هلبت بۇيوك بابام دا بوردا؟
سوروشورام، دئيير بورالاردا گۇرمه سه ن ده اونو تاپارام سنه.
آرخايين اول.
هامى بوردادير.
ايتنيميز اولماز.

اليمدن توتوپ آپاير منى.
بوردان سونرا گۇرنلرى آز – چوخ تانيرام.
بير آز اۇزومو راحت حيس ائديره م.
آپايرير بير قارانلىق يثره.
هر ياندان ايشيق لانديريچى لارى يانديريپ،
سالير اوزومه.
اوزون قوتويا اوخشايان بير شئى قويور اورتايا.
اوستونه بير قارا پارچا سالير؛
الرينى قوى بونون اوستونه، بارماقلاريني بير–بيرينه كئچيرده رك ال لرنينن ايچين جوت لشديريپ باخ اليمه، دئيير.
باخماقدا چيك ايله ايشيق.
گۇزلريمى يومورام.
اولمور.
بير داها ايشيق ايله چيك.
بيلميرم اۇنجه ايشيق دوشور اوزومه يوخسا چيك ده بير قولاغئما.
نئجه بيلميرم؟
اۇزومو لاپ وورموشام كال ليغا.
بللى دير كى ايشيغين سرعتى سسدن چوخدور.
فيزيك ده اوخوموشام دا.

اوره ييممه ن بير سئوينچ كئچير.
بونلارلا برابر قاليجى اولدوم بوردا هلبت.
بوردا هر قاپى دان بير آدم وار؛
آدام هئچ دارىخماز.
دمير قاپى نين دا بير گون تاختا قاپييا ايشى دوشسه، بو تاختا قاپييا دمير قاپى نه دير، قيزيل قاپى نين دا ايشى دوشه ر.
بوردان هامى گليب گئندنه، گۆره جه يه م.

ھرىسلى

ياز ھاواسى

بىرجوت سارى كۆينك، بىر قفس، دە ن قابى، سو قابى بىر آز دا دە ن آليب اونلارى نئجە ساخلاماغى سۈرۈشدۈم. قوش ساتان كامپيوترىنى ايشلە دىب، بىر صحيفە پرنٲ آليب، جىب تلفونونون نمرە سىن ياغىنا يازىپ منە وٲردى.

اونونلا ساغوللاشدىم. سئويندىمدن اۋزومو ايتىرمىشدىم.آخى ان اوشاق چاغلاريمدان اورە ييمدە دويونلە نىب قالان حسرتلرین بىرىنە سون قويموشدوم.
ائوہ نئجە چاتديغيم ياديما گلמידى. كاغىذا باخيب ائوين ان ايشيقلى يثرىندە قفسى ديواردان آسدىم. قوشلاردان بىر آن دا گۇز گۇتورمک اولموردو. بىر ھفتە چکمە دى قوشلارلا اۋنسيت قوروب دىللرین اۋىرندىم.

بايرام آبى قوشلارین حال– ھاواسين باشقا جور حس ائلە ديم. كاغىزدا بو بارە دە ھئچ نە يازمامىشدى. زنگ ائلە ديم سوروشدوم.

– يووا قورماق ايستە يىرلر، بىر آز پامبىق قوی قفسين ايچينە، دئدى.

پامبىق دان بىر اينجە يووا قوردولار. مايا قوش ياتىب يومورتادى. يومورتالارین اوستوندە ياتىب، ايکى کۇرپە جىک بالا چىخارتدىلار.

يازين ايکىنجى آبى ايدى. ھريان گول چىچە يە بورونموشدو. باھارين طراوتى، يومشاق و تمىز ھاواسى جىبرى سيغاللايىردى. قفسى باغچايا آپارماق، چىچک آچمىش اريک آغاچيندان آسلاماق قرارينا گلدىم. حيوانلار باھاردان آز دا اولسا قوی پايلارین آلسينلار دئدىم.

ايچىمدە بىر چکىش–برکىش کئچىردى. قفسين قاپى سىن آچىم مى؟ آچمايىم مى؟

بىر آز دوشوندوم. دن لرى، سولارى، يووالارى، بالالارى، بونلارى بوراخىب ھارايا گندە بىلرلر. نھايت بىر آز دولانارلار قول قانادلارى آچىلار.

قاپى نى آچدىقدا، اکە قوشلار چىخىب آغاچين چارپاز بوداغينا قوندولار.

سارى کۆينک لر اوخوماغا باشلادىلار. بو نغمە لر قفسدە کى نغمە لرلە فرق لە نىردى. اورە يىمدن بىر اوشوتمە کئچدى. پشمان اولسايدىم دا، داھا اىش اىشدن کئچمىشدى.

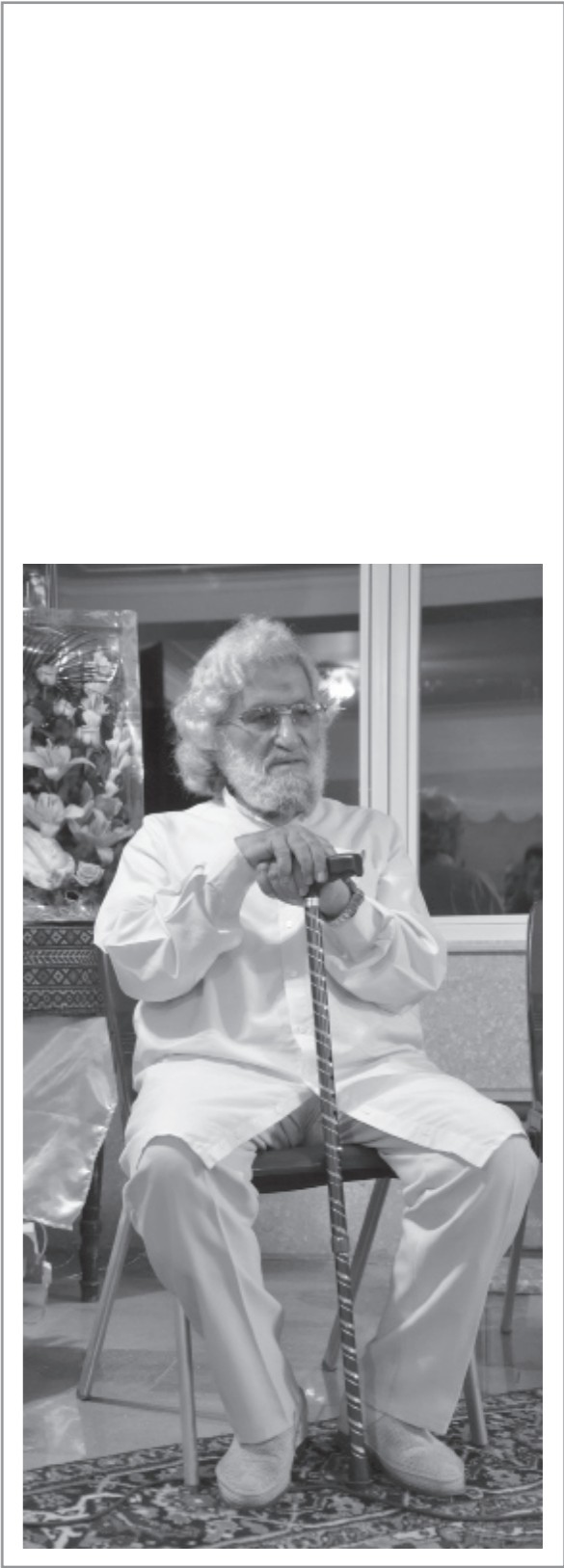
چىچک گوشى

دنىز آداملارى

گونلرين بىر گونۈندە مەكتەبدە دىنىزلرە غايد مارقلى سۇزلىر اۋىرنىدىم. بونا گۇرە دە مەكتەب دن ائوہ گلرکن بو بارە دە دوشونوردوم كى بىر گون گرک من دە دىنىزلرين درىنلىيىنە گئدىب نە كىمى ليک لرىنى ياخىندان گورە م. ائلە بو فيكىردە يدىم كى باشىم گىجلىدى و آيىلدىقدا اۋزومو سولارین آراسىندا بىر داشىن اوستوندە گۇردوم. باشلادىم اطرافى سىر ائتمە يە. بىردن گۇردوم كى آياقلارىمىن يثرىنە بىر بالىق قانادى وار. من بىر دنىز قىزى اولموشدوم. سونرا بىر نئچە دنىز قىزىنى دا اطرافىمدا گۇردوم. مندن سوروشدولار: «سن كىمسن»؟ اونلارا وئرمك اوچون بىر جواب تاپا بىلمدىم. تەصمىم توتدوم اونلارا ھر شئىى نقل ائلە يم. سۇزلىرىم اونلارى دا حىرتلندىردى. اصليندە ھئچ كس بىلمىردى كى منە نە اولوب. سونرا مندن ايستە دىلر اونلارلا بىرليكدە اونلارین شھرىنە (داھا دوغروسو مەملىكتلرىنە) گئدم.

بىر آز گئتىدىك دن سونرا بىر شھرە يانى مەملىكلرىنىن باش كندىنە يئتىشدىك. چوخ گۇزل بىر شھرايدى. دئىيردىن بس بوتون گۇزلىلكلر اورا يغىشىبىدى. گۇزلىرمە اينانمىردىم، بونجا دا پارلاقلىق اولارمىش؟! اوردا چوخلو دنىز آداملارى واريدى. كىچىك، بۇيوك، قوجا، گئچ، قادين، كىشى و ... نە چوخ خىاوان وارايدى. بۇيوك بىر شھرايدى. يقىن كى اونلارین دا آبرى بىر دونىاسى وارايدى. اينىمدە كى پالتارلار اونلارا غرىبە گليردى. ھر كس منى گوروردو گولمە يە باشلايىردى. منى بىر آلىش وئرىش مركزىنە گۇتوروب و گوزل پالتارلار آلدىلار. عجاىب شئى لر گۇروردوم. پالتارلار اوقدر گۇزل ايدى كى اونلارى گىمە يە تلە سىردىم. يانىمدا پولوم اولمادىغى اوچون پالتارلارین پولون اونلار اۇدە دىلر. دنىز آداملارىنىن پوللارى لوزى شكلىندە بىر داش ايدى و اوستوندە بىر گۇزل قادينىن رسمى وارايدى. بو كىمىن رسمى دىر سوروشدوم؟ دئدىلر او بىزىم ملكە مىز دىر. او چوخ مھرىبان و وطن سئور دىر. و ھر گون معین بىر ساعات دا سارايى نىن اۋنوندە مىللتە دانىشار. او زامان ھامى گرک اوردا اولا. اونون سۇزلىرى چوخ دىرلى دى اونا گۇرە ھامى اونون دانىشماسىنى گوزلە ىر. ايندى دە ملكە نىن دانىشما زمانى يئتىشىب و بىز گرک سارايىنىن اۋنوندە اولاق. سارايىن اۋنوندە دورموشدوق كى ملكە شىپورلارین سسى لە سارايىن دان چىخدى و صدف شكلىندە اولان تختىن ايچىندە قىزىل ماسانىن اوستوندە اوتوردى. صداقت، مھرىبانلىق و گۇزلىلك سىمگە سى ايدى. ملكە دانىشماغا باشلاياندا سكوت بوتون دنىزە حاكم اولدو. ھامى مارقلا اونون سۇزلىرىن دىنلىيىردى. ايچىندە كى گۇزلىلكلىرى گۇزلىرىندە گورمك اولوردو. دنىز آداملارىنىن ھامى سىنا سايقى گۇستىرېردى. اونا حئيران اولدوم. من او مەملىكتدن خصوصىلە ملكە دن چوخ خوشوم گلدى. ملكە دنىزىن سىياسى مسلە لرین و دنىزىن او گونكو خىبرلرىن دن سۇز آچدى. بوتون دنىز آداملارىنى بىرليگە چاغىردى. من بو موطلق صافلىغا اينانىپ و دويغولاندىم.

داھا اونملى بو كى، دنىز آداملارى اۋز اۋلكە لرىنىن كولتور و عادت عنئنە لرینە چوخلو دە ىر وئىرىدىلر. من بو مسلە يە فيكىرلشىردىم كى ملكە نىن گئتمە سىنى آندىم. سونرا ھامى سى اولدوز شكلىندە اولان ائولرىنە قايتدىلار. من اوردا تك قالدىم. اۋزومه گلدىك دە گۇردوم قاپىمىزىن اۋنون دە ىم و آنام منە قاپى آچىر.

يئنى تېرىز ادبى – مدنى دە رنە يى قورولان گوندن، اۆلكە ميزين ادبيات، تاريخ، اينجه صنعت و اجتماعى خادىم له رينين عزيزله مه سينه، اؤز برنامە له رينين اؤن سىراسيندا يئر وئرمىشىدى. بونا ايناناراق كى هر خالقين دىلى، ادبياتى و اينجه صنعتى اؤز- اؤزونه اينكىشاش ائتمە مېش و بو گوئە و بيزيم اليميزه چاتماميشدير، يعنى چتين يول لارين دؤيوشچول و يورولماز يولچولارى و قاينغى كىش له رى بو امانتى منزىل- منزىل داشىيب، بىزلە ره چاتديرميشلار.

تأسف له ر اولسون كى ده رنە بين تمل داشى قويولان گون له رده آذربايجانين بؤيوك شاعىرى و ده يە رلى ادبيات خادىمى اوستاد «يحيى شيدا» حياتا گؤز يومدو. ده رنە ك ائله يە بىلمە دى بو قوجامان اوستادى حياتى زامانيندا عزيزله سين. اۆلمە ز «يحيى شيدا»نى الدە ن وئره نده ن سونرا بىرىنچى اولاراق اونا بىر عزيزله مه مراسىمى قوردو. آمما بو حسرت اورە يينده قالدى كى «كىشكە دىرلىيىنده....»

بونلارى نظرده آاراتق بو قرارا گە لديك كى چاليشاق قالان ضىالى لاريمىزى ساغلىق لاريندا عزيزله يە ك. ده رنە بين عضوله رى بو دؤنه «اوستاد موسى هريسى نؤاد» ى عزيزله مه ك قرارينا گلديلر. اوستاد «هريسى» نئچه مين بيت توركجه، فارسجا و عربجه، عرفانى،

فلسفى، مذهبى و لىرىك شعرين مؤلفى دير. او كلاسىك شاعىر اولاراتق اؤز سلف له رى خاقانى شىروانى، نظامى گنجوى، قطران، صائب تېرىزى و فضولى كىمى نهنك شاعىرله رىمىزىن شعىرله رىنى آراشديرىپ، بو زمينه ده تدقيقات لار آپارىپ، شعىرله رىنى ترجمه ائديپ و اونلارين حاققېندا ده يرلى مقاله لر نشر ائتميشدير.

اوستاد هريسى ادبياتلا بىرگە تاريخ ساحه سينده ده اؤنه مىلى آددىملار گؤتورموشدور. اونون نتيجه سى ده «تاريخ هريس» كىتابى، آذربايجان تاريخى حاقدان يايىلميش مقاله له ر، خصوصيله چاپا حاضىرلانميش «آذربايجان تاريخى» دير. او ده يرلى بىر معلم كىمى ۳۰ يىلدىن آرتىق بو ديارين اوشاق لارينا علم اؤيره تمە ده الينده ن گە له نى اسيرگە مه بيبدير.

اوستادين ده يرلى خدمت له رينه گؤره اوچ آى اؤنجه عزيزله مه مراسىمى نىن ايلك آددىمى گؤتورولدى. يئنى تېرىز ادبى – مدنى ده رنە بينين عضوله رى تدبيرين مقدماتى ايشله رىنى باشلاديلار. اونون توركجه غزل له رىندىن « گول چارداغى» آديندا بىر دفترلىك لىرىك شعر – قوناقلارا بىر تۇحفه اولسون – ديهه حاضىرلاندى.

اوستادلا ايكى ساعات دانىشيق لنتنه ييغىلىپ و اونون پارچالاريندان يئددى دقيقه ليك بىر فيلىم مراسىمدە نمايش ائتديرمه يە سھمانلاندى.

۱۳۹۱ – گونە ش ايلي، تىر آيى نىن اون بئشېنده، ايكى يوز چاغرىلميش ضىالى قوناق مراسىمدە توپلاندى. طنطنە لى بىر مجلس قورولدى. مجلسى آپاران لار رحيم عباسى و حسن كافى ده ن عبارت ايدى. ايلك اؤنجه تدبيرى قوران، ده رنە بين صدرى «ناصر داوران» ده رنە بين بيانيه سىنى اوخودو. سونرا ده رنە بين گە نج عضوى «نگس» خانىم باباسى حاقدان كئچىردىيى دويغولارلا مجلسى آچدى. عزيزله مه مراسىمىنه گە له ن له ر الى دولو گە لميشديله ر: گول چلنگى، سؤز چلنگى و نغمە چلنگى حؤرمئلى قوناقلارين مراسىمه و اوستادا هديه لرى ايدى.

سليمان ئالت، شھرك «مىرزە» و جعفر تانىش مختليف ژانرلاردا شعر اوخودولار. آمما تھراندىن گلن عزيز قوناق، شاعىرلر مجلسىسيندىن يادىگار قالان – آذراوغلو، شيدا و بى رىا نفسلى – قوجامان شاعىر، شعرىمىزىن آغ ساققالى، اوستاد «ھاشم تىلان» ين اوخودوغو شعر تدبيره باشقا بىر حال – ھاوا باغىشلادى، دكتور غلامحسین فرود، دكتور گوگانى، اسمعيل محمد ئانى «ممدلى»، رضا ھىراز و دكتور حاجى زاده اؤز فيكىرلرىنى سؤيله ديلر.

آذرى مجله سينين اجرا مودورو، ساھىر ادبى – مدنى ده رنە يى نىن صدرى، شاعىر و ادبيات شوناس حسن رياضى «ايلديريم» اؤز ھم يئرلىسى اوستاد «هريسى» حاقدان مقاله سسىنى اوخودو. بونلاردان علاوه «رسا» فرهنگى – ورزشى قوروپو گول چلنگى ايله عزيزله مه مراسىمىنه قوشولدو. «آذربايجان مدنيت اوجاغى» عضولرى بىر گؤزل لؤوحە حاضىرلايىپ اوستادا هديه وئرديلر و... .

گؤركملى موسيقى اوستادلارى، اوستاد چنگىز مھدى پور، حسن آغا دمىرچى موغام قوروپو، عاشىق حسن اسكندرى، ناصر بە نؤاد و غفارزاده اؤز ايفالارى ايله اوستادى عزيزله يىپ، مجلسى شىندىرديلر. «بارىش» رقص قوروپونون گؤزل آذربايجان رقصى ايفا ائتمە سى مجلس اشتراكچىلارىنين حدسىز آلقىشينا سبب اولدى.

گە نج شاعر له رىمىزده ن دومان اردم و اميد اقدام مراسىمدە شعىر اوخوماق لا مدرن شعرىمىزى دە مجلسدە سە سلە ندىرديله ر

ائلدار موغانلى، منوچھەر عزيزى، محمد نقابى، حاج على آغا حسين زاده، دكتور سلطان القرائى و ميرعلى سيد سلامت كىمى بؤيوك شخصيت لر، حامد ايمان و باشقا تانىمىش ژورنالىست لر دە بو طنطنە لى مجلسين اشتراكچىسى ايدىلار.

اوچ ساعاتتا پىلانلاشمىش مراسىم، بئش ساعات اوزاندى. آنچاق قوناقلار يورولمادان دؤوق ايله مجلسى سونونا قدر ايزله ديلر. اوستاد هريسى مجلسين سونلاريندا ميكروفون آرخاسينا كئچىپ، يئنى تېرىز ادبى – مدنى دە رنە بينە و مجلسىمىزده اشتراك ائدە ن قوناقلارا اؤز تشككورلرىنى بىلدىردى. اوستاددان سونرا سئويملى شاعىر و يازىچى، اوستاد هريسى نىن عائله وى دوستو حىيب فرىشابف معلم اؤز صمىمى و دە يرلى سؤزلرى ايله مراسىمه سون قويدو.

و نهايت دە خانىم مھىن صفرى دە رنە يىمىزىن حاضىرلادىغى لؤوحو اوخويوب، اوستادا تقديم ائله دى. تدبير گنجە ساعات اوندا قوناقلارين كسىلمز آلقىشلارى ايله سونا چاتدى.

■ يئنى تېرىز ادبى – مدنى دە رنە يى نىن اوستاد موسى هريسى نؤادين آغىرلاما مراسىمى مناسبتى ايله بيان نامە سى

آذربايجانيمىزىن ان اوچا شھرى، دومانلى داغلارلا حصارلانان، بوز بولاق لارى، گوللو – چىچە كلى يايلاق لارى ھا بئله دونيا شھرتلى خالچالارى ايله تانىمىش «هريس»دە دوغولوب، بويا – باشا چاتان استاد موسى هريسى نؤاد «هريسى» ۱۶ – ياشيندان ادبيات و شعر ساحه سينده آددىم گؤتوروب و يازىپ، ياراتماغا باشلادى.

استاد «هريسى» شعردە ن باشقا، مختلف مؤوضوع لارلا علاقه دار، اؤرنە ك اولاراتق ادبى و تاريخى آراشديرمالار زمينه سينده دە، وار گوجويلە چاليشىدېر. «تارىخ هريس» كىتابى، آذربايجان تاريخى حاقدان يايىلمىش مقاله له رى، چاپا حاضىرلانمىش «آذربايجان تاريخى»، خاقانى نىن و فضولى نىن خاققېندا تدقيقات و مقاله له رى، دئدىك له رىمىزىن ئوتودور.

بونلاردان علاوه، استادين اؤيره نىپ، اؤيره تمە ك و علم ساحه سينده ده بىر دە يرلى معلم كىمى بؤيوك خدمت له رى اولموشدور. اؤرنە ك اوچون گە نج چاغ لاريندا، اؤز دوغما يوردو هرisedه ايلك اولاراتق ۶ – صىنفلى ايلك مکتبىن ته مه لين قويوب، بو شه هرین فرهنگى – اجتماعى باخىمدان ايره لى له مه سينده بؤيوك رول اوينايمىشدير. دئدىك له رىمىزه اساساً استاد «هريسى» جناب لارينا ادبيات و تاريخ خادىمى عنوانى وئرمە ك ھئچ دە يئرسىز دئىيل.

يئنى تېرىز ادبى – مدنى دە رنە يى مختلف ساحە له رده اؤن سىرادا گئدە ن مىلى وارلىق لاريمىزدا عزيزله مه تؤره نى قورماغى اؤزونه بورج بيله ره ك، ائلىمىزىن، يوردوموزون كولتور و مدنيت خدمت گزارلارينا ده رىن حرمتىنى گؤسته مه ك اوچون بو گون استاد «هريسى»نى عزيزله بىر و بو گئدىشاتدا اؤز امكانى داخىلييندە ديگر قيمت لى وطنداش لاريمىزىن عزيزله مه سينە دە سؤز وئىرىر.

استاد «هريسى» يە جان ساغلىغى، اوزون عؤمور و قلم ساحه سيندە اوغورلار ديله يىرىك.

يئنى تېرىز ادبى – مدنى دە ر نە يى

ياى – ۱۳۹۱

علیرضا نابدل (اوختای)

برگردان: حسن صانعی

منجوق های خاطره

از افسرده باغ چه می توان آورد
وقتی قبیله های نحیف برگ ها
در کار کوچیدن است
وقتی گل های سرخ گله به گله
در کار رفتن است
از افسرده باغ چه می توان آورد
از من نپرس
شمار خاطره های نهفته در باغ را
از دستان پینه بسته
چه گونه می توان چید
منجوق های خاطره را

سببی که سوی تو می باید
از طارمی باغ عَشَقه
پر تاب می شد
مرا نصیب نگشت

در کوچ سبزا
از طارمی بی بَر
کسی سببی نینداخت
و خاطره ها پژمرد

خاطره های زردگون در درخت
و دخترکان باغ، با سلّه های تهی از سیب
اینک، اگر منجوق های حسرت خاطره را
به نخ بیاویزم،

چون گردن آویزی،
دور گردن نحیف ات خواهی آویخت؟
و دل باغچه را به دست خواهی آورد؟

عطش

کوه ها، کوه ها ...
زردگون مانده کشتزار
مویه سر داده
فسرده، سرخمیده
خزان دیده بوته ها

باد گرم است در کار
موج دارد کشتزار
لیکن
نشکفته دانه ها
برای بچه ها، فردا
چه خواهد بخت مادران

چرا باد می وزد
بر بوته های افسرده
چرا باد می وزد
بر زخمیان مانده در میدان؟
خورشید
تا میانه ی میدان می رسد
تیغ می کشد
و کشتزاران دامن کوه را
می تابد و می تَفْتَد

«ایواز» در خرمن
نشسته بر سنگی
زانو در بغل
می پرسد از خود:

... – «چرا باد
از ساحل خزر بر نمی آید؟
باد باران زا
باد باران زا
چرا بی شتاب است؟ ...»

ترک ترک شد از عطش
لبان گندمزار
پوسته پوسته گشت
عارض کشتزار

و آفتاب
با دست آتشین
شلاق می زند و بر
خاکستر می نشاند،
و سنگین و بی شتاب می لغزد،
دل نمی کُند از کشتزار و
نمی کند غروب

موج دارد کشتزار
باد گرم است در کار
ناله سر داده مار
و صدای کلاغان قیرگون
می رسد از دور
شب پر ستاره در راه است.

«ایواز» برمی خیزد
برای آوردن اسب اش
می رود سوی آلاچیق
مهمیز می کشد و از راه گردآلود
سوی چشمه می راند.

فرشته رسولی

قبیرلرین آراسیندا

قبیرلرین آراسیندا
شعبیر اوخوماق اولارمی؟
اوزون بیر پیچیلداشماق
روژسوز بیر انتحار
اوره ییزده یارانارمی؟
اولمایا قورخولو باش سالامات قالیر گئنه؟!
جمهوری خیوانی اؤپوشسوز سنی گؤزلور
باخما

قانلی یاناقلارینا
باشقا بیر سئوگیلی
گؤزلریزده تیکلهجک
منی اؤپه جکسن می؟
اؤپوش؟!

اؤپوشمک ایمکانسیزدیر خانیم
تبریزیم سؤزیاز اولاجاق
اوتوبوس سنسیز منی میندیرمه یه جک
روزنامه لر سنسیز منه ایش تاپمایاجاق
سنسیز کیتابلاریم مجوزسیز قالاجاق
گندیرسن

گنت
پالتارسیز سرین سو سپهرم دالینجا
یول گؤزله رم...
پوشلا جانیم

سنسیز خیواندا رنژه گئتمز لر
ایچیمده بیر اولدوز آخیر
تقویملر سنین آد گونونده مجوزسیز اولارلار!
تنز اول گنت
قار یاغیر دوستاغا
اورکدن سیزیلتی سسی گلیر
باش کسیرلر
گل قاباغا
قان سورتوم آلبیوا
گؤز وورماسینلار سنی!

سوسن نواده رضی

نه اولور...؟

ایشیقلا ر سؤنونجه
داها دا گیزملی گؤزوکور گئجه لر
اولورسا،
بئله اولسون دئییرم...
سندن هئچ نه اوممازدیم
سندن باشقاسی
باش قالدیرماسایدی ایچیمده
منده
سندن سووای هر نه وار ایندی

قانادلاریمین کؤکو جیجیشیر
اوچماغا یشریکله بیر
جان آتیر گؤیله شمه یه....
منه بیر آ ز آی یتدیزدیر میسن؟؟؟
بیر داملا اولدوز ایسترسم
هوسلریمین سوسوزلوغونا دامیزدیرار میسان؟.....

منی گزدیر میسن
منی آزدیرار میسان
یوخولاری نین اوجقارلیغیندا
منی گیزله در میسن جان ماغاراندل!!!!!!!... ؟
من
سنده اؤلمک ایسترسم
منی دیوننجا اؤلدورر میسن؟

یا ایلاهارا سیغینالیم
یا دا شیطانجیقلا را دخیل دوشه لیم
قانادلاریم برک جیجیشیر،
بوراخ دا تاخیلیم خیالیمین گؤیلرینه
اوچماسام
اینان اؤله رم بو گئجه...
نیسگبلرینه نیشانلاما منی
نیسگیلر قوینوندا
نیسگیلره نیشانلانمیشام دا
گلین اولموشام دا
بویلو یام دا، گیله سی!
سن منی
نیسگیل سیز قوینوندا قوناقلاندیر نه اولور؟...

مقصود تقى زاده ھرىس (نىسگىل)

گۈزومدىن آسلانان شئە ھەر

دوزولور مېنجىق – مېنجىق

تېر – تېر اسن ايشىقلار

لال شە ھرىن قويوننا.

دوورلار شوملايېر

كوچە لر اربيير،

اېنسانلار

دامجى – دامجى

دامير اوزو يوخارى.

آرابالار

ترسە – ماياللاق پورويور

چالخانان خىياوانلارى.

مىنارە لر

مىسمار تىك ميخانئىب يثرە.

«اذان» لار

آخىردان – اوولە سارى دئىيلير،

سسى ھوپور

يازىسىز قىيرلرە

خورتدايېر اسكى اۋلولر.

سئوگى لر ايسلانېر،

باخىشلار پاسلانېر،

اللىر توخوناندا بېرى – بېرىنە،

سويا دۇنوب دامېر يثرە.

دنىز گۋىدە دالغالائېر

بولود يثردە سومسونور

آغ ايت لر تىك.

نم چكىر ايلدېرىم سسى،

كىفسە يېر شېمشىك.

دويعولار ماياللاق قالير

يثرلە گۋيون آراسيندا.

شاعيرلر كاغاذ آردىنجا

گزيشيرلر سويا دۇنموش توكانلارى.

كىلمە لر دامجى لايېر

مېنجىق – مېنجىق

اوشويىن ايشىغا بنزر.

ايسلاق بېر شەرە دۇنور

گۈزومدىن آسلانان شە ھر...

ياز–۱۳۹۱

ائلە دوردوغوم يثردە

اۋزومدىن قوپاجاغام

دونيانى چاپاجاغام

من منى تاپاجاغام

ائلە دوردوغوم يثردە!

بوکە جىكدېر بئىل منى

سوووراجاق يئىل منى
آپاراجاق سئىل منى

ائلە دوردوغوم يثردە!

اسە جىك دلى كولە ك

پايىز منى گزە جىك
اۋلە جە يىم آغاج تىك

ائىلە دوردوغوم يثردە!

سۇيىكەنىپ دووارا
يورغون بىىر كۈلگە

ساپانىب گۇزۇنە
كىدر دامجىسى

تلىسىر تىكليگىم
سس سىز اوتاقىدا

دولانىىر بئىنىمىدە
دوغوم سانجىسى

دوانىش، دىندىر،
آخى لال باخىشلارىن

آرتىق اۋگىئىلەدىر
سنى گۇرندە

بىلمىىر گۇرورسنى
يا يوخ،بو سىنسنى

ايل بە ايل اوستونە
درىد قالانىبىدىر

يادداشىن اونودان
بىر كۈلگە دىركى

كئىچمىشى تقويمىدە
دالدىلانىبىدىر

ھەر ايل بىىر نومرەدە
چاتمىسان باشا

چاغلارىن كئىچمىشىن
ھىچ اېنانمامىش

زامان ساندىقچاسىن
آچىق گۇرمەدە

اغرولار ساياغى ھىچ
يوبانمامىش

گىلىئىلى دئىيىلىم،
بىلىىرسنى بونو

ھەر ايل تىكرارنىلاشنى
سويولموشام

سانكى باش گۇتوروب
گنىدىپ بىيەسى

ياغمالاشمىش ائو تىك
بوش قويولموشام

رسول اسمىئيليان

كۈلگە

تلىسىر تىكليگىم
سس سىز اوتاقىدا

دولانىىر بئىنىمىدە
دوغوم سانجىسى

دوانىش، دىندىر،
آخى لال باخىشلارىن

آرتىق اۋگىئىلەدىر
سنى گۇرندە

بىلمىىر گۇرورسنى
يا يوخ،بو سىنسنى

ايل بە ايل اوستونە
درىد قالانىبىدىر

يادداشىن اونودان
بىر كۈلگە دىركى

كئىچمىشى تقويمىدە
دالدىلانىبىدىر

ھەر ايل بىىر نومرەدە
چاتمىسان باشا

چاغلارىن كئىچمىشىن
ھىچ اېنانمامىش

زامان ساندىقچاسىن
آچىق گۇرمەدە

اغرولار ساياغى ھىچ
يوبانمامىش

گىلىئىلى دئىيىلىم،
بىلىىرسنى بونو

ھەر ايل تىكرارنىلاشنى
سويولموشام

سانكى باش گۇتوروب
گنىدىپ بىيەسى

ياغمالاشمىش ائو تىك
بوش قويولموشام

2. يالچىن

سنسىز پوھرە وئرىپ
آچا بىلمە دىك

قوش اولوب گويونىدە
اوچا بىلمە دىك

يولوندا اولمە گى
قوجا بىلمە دىك

باغىشلا سنى بىزى
باغىشلا وطن

3. باغىشلا وطن!

سو اولوب تارلاندا
آخىمادىق حايف

يول اولوب زىرۈە نە
چىخىمادىق حايف

يولوندىن سىللىرى
يىخىمادىق حايف

باغىشلا سنى بىزى
باغىشلا وطن

4. قوروييا بىلمە دىك داغى –داشىنى

قوروييا بىلمە دىك
داغى –داشىنى

يثرىدە پلنىگىنى
گويدە قوشونو

چىچىكلى يازىنى
قارلى قىشىنى

باغىشلا سنى بىزى
باغىشلا وطن

2.Kültür

2.Kültür

